

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนเรียงความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่สอนโดยใช้รูปแบบแผนที่ความคิดกับการสอนปกติ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งจำแนกตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 1.1 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 1.2 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2
 - 1.3 คุณภาพผู้เรียน
2. การเขียนเรียงความ
 - 2.1 ความหมายของเรียงความ
 - 2.2 ประเภทของเรียงความ
 - 2.3 องค์ประกอบของเรียงความ
 - 2.4 หลักการเขียนเรียงความ
 - 2.5 แนวคิดและวิธีการสอนเรียงความ
 - 2.6 ความสามารถในการเขียนเรียงความ
 - 2.7 กระบวนการเขียนเรียงความ
 - 2.8 การประเมินผลการเขียนเรียงความ
 - 2.9 เกณฑ์การประเมินผลการเขียนเรียงความ
3. แผนที่ความคิด
 - 3.1 แนวคิดเบื้องต้นและความหมายเกี่ยวกับแผนที่ความคิด
 - 3.2 ประเภทของแผนที่ความคิด
 - 3.3 กฎเกณฑ์ของแผนที่ความคิด
 - 3.4 ลักษณะของแผนที่ความคิดที่ดี
 - 3.5 ขั้นตอนการสร้างแผนที่ความคิด
 - 3.6 ประโยชน์ของแผนที่ความคิด

4. การสอนปกติ
 - 4.1 ความหมายของการสอนปกติ
 - 4.2 ขั้นตอนการสอนปกติ
5. เจตคติ
 - 5.1 ความหมายของเจตคติ
 - 5.2 องค์ประกอบของเจตคติ
 - 5.3 ความหมายของแบบวัดเจตคติ
 - 5.4 ประเภทของแบบวัดเจตคติ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร แสวงหาความรู้เพิ่มประสบการณ์ทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นสื่อที่แสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ด้านวัฒนธรรม ประเพณีและสุนทรียภาพโดยบันทึกเป็นวรรณคดีอันล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ให้สืบสานคงอยู่คู่ชาติไทยต่อไป ภาษาไทยจึงมีความสำคัญ จำเป็นที่คนไทยทุกคนจะต้องศึกษาฝึกฝนให้เกิดทักษะเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างคนในชาติ กรมวิชาการ (2544 ก, หน้า 3-7) ได้ประมวลความสำคัญของภาษาไทย ไว้ดังนี้

1. ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เมื่อคนเรามีความคิด ความรู้สึก มีอารมณ์ มีความต้องการสื่อสารกับผู้อื่นได้ด้วยการฟัง การอ่านและการดู
2. ภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ความรู้และประสบการณ์อันมีคุณค่าของบรรพบุรุษได้บันทึกและบอกเล่าต่อ ๆ กันมา คนรุ่นหลังแสวงหาความรู้เหล่านั้นได้โดยการฟังการอ่าน และการดูจากบุคคลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ภาษาจะช่วยพัฒนาสติปัญญา กระบวนการคิด การวิเคราะห์ การวิจารณ์ จนเกิดเป็นความรู้ใหม่
3. ภาษาเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่มีสันติสุขนั้นสมาชิกจะต้องมีความเข้าใจอันดีต่อกัน การใช้ภาษาสื่อความหมายได้ชัดเจนย่อมจะก่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
4. ภาษาไทยเป็นเครื่องมือสร้างเอกภาพของชาติ สังคมจะเป็นปึกแผ่นมั่นคง คนในสังคมจะต้องมีความผูกพันต่อกัน เกิดความเป็นเอกภาพของชาติเป็นพลังทำให้เกิดความปรองดองและร่วมมือกันที่จะพัฒนาชาติไทยให้เจริญก้าวหน้ามั่นคงต่อไป

5. ภาษาเป็นเครื่องจรรโลงจิตใจ เป็นธรรมชาติที่มนุษย์ต้องการจรรโลงจิตใจอยู่เสมอ เช่น วัยเด็กต้องการการเพ่งเล็ง ฟังนิทาน นิยาย บทกวี บันเทิงคดี เป็นต้น

ธรรมชาติของภาษาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 34-35) กล่าวถึงธรรมชาติของภาษาไทยไว้ว่า คนไทยใช้ภาษาเป็นเครื่องในการดำรงชีวิต สื่อสาร การพูด การฟัง การอ่านและการเขียน ภาษาไทยเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และตรงตามจุดมุ่งหมายในการแสดงความคิด ความรู้สึก ความต้องการ การใช้ภาษาไทยจึงจำเป็นต้องใช้ให้ถูกต้องและเป็นไปตามธรรมชาติของภาษา

ภาษาไทยเป็นภาษาคำโดดและเป็นภาษาเรียงคำ คำในภาษาไทยประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ เสียงสระและเสียงวรรณยุกต์ คำที่มีเสียงวรรณยุกต์ต่างกันจะมีความหมายต่างกัน เช่น ทา ท่า ท้า ภาษาไทยจึงมีคำมาก และยังมีเสียงหนักเบา สันยาวต่างกัน อันเกิดจากการใช้พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ที่มีคุณลักษณะแตกต่าง ในส่วนของประโยคเป็นการเรียงคำตามหลักเกณฑ์ของภาษา การรวมประโยคหลายประโยคเป็นข้อความ มีการแบ่งระดับของภาษาให้เหมาะสม กับบุคคลและกาลเทศะ เช่น การแบ่งระดับภาษาที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การแบ่งภาษาที่เป็นพิธีการและไม่เป็นพิธีการ หรือการแบ่งระดับภาษาตามสภาพแวดล้อม ซึ่งภาษาจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและบริบทรวมทั้งสภาพวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาคำเดียวกันในที่ต่างกันความหมายอาจต่างกัน เช่น นกเขาขัน กับแดงถือขัน

ภาษาไทยมีคุณสมบัติเหมือนภาษาอื่นคือ ไม่จำกัดเพศและวัยของผู้ส่งสารรับสาร สามารถใช้ภาษาพูดได้ทั้งในอดีต ปัจจุบัน อนาคต สื่อสารกันโดยไม่จำกัดเวลา ทั้งเป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรมและวิทยาการต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ นอกจากนั้นภาษาไทยยังมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ

1. เป็นคำที่ใช้พูดประกอบด้วยเสียงและความหมาย มีการใช้ถ้อยคำที่เป็นระบบ มีแบบแผน หรือกฎเกณฑ์ทางภาษา
2. เป็นภาษาที่มีพลังทำให้เกิดความรู้สึกต่อการรับสาร ภาษาทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกชื่นชม เกลียดชัง โศกเศร้า มีความรู้สึกขัดแย้งหรือคล้อยตามได้ มนุษย์จึงสามารถใช้ภาษาสื่อความหมายได้โดยมีสิ้นสุด
3. เป็นการใช้สัญลักษณ์หรือข้อสมมติร่วมกัน มีการรับรู้สัญลักษณ์เพื่อสร้างความเข้าใจตรงกัน

ลักษณะของภาษาไทยดังกล่าว จะเห็นได้ว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่มีพลังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ก่อให้เกิดบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของคนไทยที่แตกต่างไปจากชาติอื่น ภาษาไทยจึงเป็นมรดกไทยที่ควรหวงแหน ดำรงไว้ด้วยการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องเหมาะสม ตามระเบียบแบบแผนของภาษาไทย

ลักษณะเฉพาะของภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีลักษณะเฉพาะ ส่วนหนึ่งเป็นทักษะที่ต้องฝึกให้เกิดความชำนาญ ส่วนหนึ่งเป็นเนื้อหาสาระที่ต้องเรียนรู้ และนำไปใช้โดยฝึกควบคู่ไปกับส่วนที่เป็นทักษะ นั่นคือหลักภาษาทั้งสองส่วน เมื่อนำไปฝึกจนชำนาญสามารถใช้ภาษาอย่างถูกต้องตามลักษณะภาษาไทย ทั้งการอ่าน การฟัง การดู การพูดและการเขียน ซึ่งเป็นการแสดงออกทางทักษะภาษา การฝึกทักษะภาษาไทยจึงต้องเรียนรู้หลักภาษา ฝึกทักษะทางภาษาอย่างสม่ำเสมอจึงจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ลักษณะเฉพาะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของภาษาไทย คือ ภาษาไทยมีเสียงดนตรี เป็นเสียงวรรณยุกต์มีระดับเสียงสูงต่ำแตกต่างกันและความหมายต่างกันอย่างออกไปทำให้มีคำใช้มากมาย และสิ่งของสิ่งหนึ่งอาจมีคำหรือชื่อได้หลายอย่างตามบริบทของวัฒนธรรมทางภาษา และท้องถิ่น รูปลักษณะความหมายที่บัญญัติขึ้นเป็นที่เข้าใจสื่อสารกันได้ ทั้งสามารถนำไปใช้สร้างสรรค์ทางภาษาทำให้เกิดวรรณคดี และวรรณกรรมที่งดงามทางภาษาเป็นพิเศษ เช่น ฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ต่าง ๆ เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนรู้ส่วนหนึ่งจึงเป็นเนื้อหาสาระ ที่ทำให้เกิดความรู้สุนทรีย์ เกิดความซาบซึ้งเกิดแรงบันดาลใจ ภูมิใจ เป็นเนื้อหาที่ถ่ายทอดภูมิปัญญา ประเพณี ความงดงามของถ้อยคำทางภาษาที่มีผู้สร้างสรรค์งานดังกล่าวขึ้นมาได้แสดงออกถึงความสามารถทางภาษาด้วยรูปแบบที่หลากหลายทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น วรรณคดี วรรณกรรม บทกวี บทเพลงเท่กลม บทร้องเล่น บทเพลงปริศนาคำทาย เป็นต้น เนื้อหาดังกล่าวนี้อาจเป็นสื่อสำคัญส่วนหนึ่งในการฝึกทักษะทางภาษาและสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อภาษา

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2

กรมวิชาการ (2544 ก, หน้า 17-28) กล่าวถึงสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทยไว้ 5 สาระ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

สาระที่ 1 : การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 : ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาและสร้างวิสัยทัศน์ในการดำรงชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 : การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 : ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ และรายงานการศึกษา ค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 : การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 : สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

สาระที่ 4 : หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ท 4.1 : เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษา การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไว้เป็นสมบัติของชาติ

มาตรฐาน ท 4.2 : สามารถใช้ภาษาแสวงหาความรู้ เสริมสร้างลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม อาชีพ สังคม และชีวิตประจำวัน

สาระที่ 5 : วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 : เข้าใจและแสดงความคิดเห็นวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมอย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ป.4-6

กรมวิชาการ (2545, หน้า 21) กล่าวถึงมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเกี่ยวกับการเขียนเรียงความ ไว้ดังนี้

1. สามารถเขียนเรียงความ ย่อความชี้แจงการปฏิบัติงาน การรายงาน เขียนจดหมาย สื่อสารได้เหมาะกับโอกาสและจุดประสงค์ เขียนเรื่องราวจากจินตนาการ หรือเรื่องราวที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง รวมทั้งใช้กระบวนการเขียนพัฒนางานเขียน

2. มีมารยาทการเขียนและนิสัยรักการเขียนและการศึกษาค้นคว้าโดยใช้ทักษะการเขียนจดบันทึกข้อมูลความรู้ ประสบการณ์ เหตุการณ์ และการสังเกตอย่างเป็นระบบ นำวิธีการของแผนภาพความคิดมาพัฒนางานเขียน

คุณภาพผู้เรียน

กรมวิชาการ (2545, หน้า 10-12) กล่าวถึงคุณภาพของนักเรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเกี่ยวกับภาษาไว้ ดังนี้

1. สามารถใช้ภาษาสื่อสารได้เป็นอย่างดี
 - 1.1 สามารถอ่าน เขียน ฟัง ดู และพูด ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - 1.2 มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผลและคิดเป็นระบบ
 - 1.3 มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน การแสวงหาความรู้และใช้ภาษาในการพัฒนาคนแลสร้างสรรค์งานอาชีพ
 - 1.4 ตระหนักในวัฒนธรรมการใช้ภาษาและความเป็นไทย ภูมิใจและชื่นชมในวรรณคดีและวรรณกรรมที่เป็นภูมิปัญญาของคนไทย
 - 1.5 สามารถนำทักษะทางภาษามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องตามสถานการณ์และบุคคล
 - 1.6 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสร้างสรรค์ความสามัคคีในชาติไทย
 - 1.7 มีคุณธรรม จริยธรรม วิสัยทัศน์ โลกทัศน์ที่กว้างไกลลึกซึ้ง

2. คุณภาพของนักเรียนที่เรียนภาษาไทยเมื่อจบช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ใ้ว่านักเรียนต้องมีความสามารถดังต่อไปนี้

2.1 อ่านได้คล่องและอ่านได้เร็ว

2.2 เข้าใจความหมายของคำ สำนวน โวหาร การเปรียบเทียบจับประเด็นสำคัญแยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น วิเคราะห์ความ ตีความสรุปความ

2.3 นำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้แก้ปัญหา ตัดสินใจ คาดการณ์ และใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

2.4 เลือกอ่านหนังสือและสื่อสารสนเทศจากแหล่งเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์

2.5 เขียนเรียงความ ย่อความ จดหมาย เขียนอธิบาย เขียนชี้แจงและรายงานเขียนเรื่องราวจากจินตนาการและเรื่องราวที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง จดบันทึกความรู้ ประสบการณ์ เหตุการณ์ และการสังเกตอย่างเป็นระบบ

2.6 สรุปความ วิเคราะห์เรื่องที่ฟัง ที่ดู และเปรียบเทียบกับประสบการณ์ในชีวิต

2.7 สนทนาโต้ตอบพูดแสดงความรู้ ความคิด ความต้องการ วิเคราะห์เรื่องราวพูดต่อหน้าชุมชนและพูดรายงาน

2.8 ใช้ทักษะทางภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียน การดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมทั้งใช้ได้ถูกต้องเหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์

2.9 เข้าใจลักษณะคำไทย คำภาษาถิ่น และคำภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในภาษาไทย

2.10 ใช้ทักษะทางภาษาเพื่อประโยชน์ได้ตามจุดประสงค์

2.11 ใช้หลักการพิจารณาหนังสือ วรรณคดีและวรรณกรรมให้เห็นคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิต

2.12 ท่องจำบทหรือกรอนที่ไพเราะและนำไปใช้ในการพูดการเขียน

2.13 แต่งภาพย์และกลอนง่าย ๆ

2.14 เล่านิทานพื้นบ้านและตำนานพื้นบ้านในห้องถิ่น

2.15 มีมารยาทในการอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด มีนิสัยรักการอ่านและการเขียน

การเขียนเรียงความ

ความหมายของการเขียนเรียงความ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 968) อธิบายว่า เรียงความเป็นคำกริยา หมายถึง การนำเอาคำมาประกอบกันแต่งเป็นเรื่อง ถ้าเป็นคำนาม หมายถึง ข้อความในตอนหนึ่ง ๆ ใจความสั้น ๆ ของเรื่อง เมื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย มีความหมายกว้าง ดังที่

เสนีย์ วิลาวรรณ (2524, หน้า 123) ได้อธิบายว่า เรียงความ คือ ข้อความหลายย่อหน้าที่ บรรยาย หรืออธิบายเรื่อง ความคิดเห็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อความที่ประกอบเป็นเรียงความ แบ่งออกเป็น คำนำ เนื้อเรื่อง สรุป ส่วนประทีป ศิริบริงกษ (2530, หน้า 12) ให้ความหมายของ เรียงความไว้ว่า เป็นงานเขียนประเภทหนึ่ง que แสดงออกถึงความรู้ ความคิด ที่ผู้เขียนจะต้องใช้ รูปแบบเฉพาะ และมีศิลปะในการเขียน วรณ แก้วแพรง (2530, หน้า 62) ให้คำจำกัดความของ เรียงความว่า คือ ความเรียงที่เขียนถึงบุคคล สถานที่ เรื่องราวในอดีต หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยอาศัยความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น หรือประสบการณ์ของผู้เขียนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ตามที่ผู้เขียนต้องการ

กรมวิชาการ (2546 ก., หน้า 223) ให้ความหมายของเรียงความว่าเป็นการเขียน บรรยาย ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้เขียนสู่ผู้อ่าน ทำให้ ผู้อ่านได้รับความรู้ ความเพลิดเพลินและความคิดใหม่ ๆ จากการอ่าน และ เสถียร ณ เชียงใหม่ (2541, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของการเขียนเรียงความว่า เป็นการเขียนที่ต้อง อาศัยความคิด ความรู้ ความเข้าใจ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาเขียนที่ถูกต้อง สละสลวย มีแบบแผน โดยอาศัยความสามารถทางการใช้ภาษาของผู้เขียน

จากความหมายของการเขียนเรียงความดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการเขียน เรียงความเป็นการเขียนที่ผู้เขียนเรียบเรียงประโยคเป็นเรื่องราวต่อเนื่อง โดยอาศัยความรู้ ความคิดและประสบการณ์เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล มีแบบแผนซึ่งประกอบด้วย คำนำ เนื้อเรื่อง และสรุป มีจุดประสงค์เพื่อถ่ายทอดให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตามที่ผู้เขียนต้องการ

ประเภทของเรียงความ

เนื้อเรื่องเรียงความมีหลากหลายตามวิธีการเขียน วัตถุประสงค์ ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของผู้เขียน จึงมีการแบ่งประเภทเนื้อหาของเรียงความไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

เปลื้อง ณ นคร (2511, หน้า 141) แบ่งเรียงความตามสาระและวิธีการเขียนออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. เรียงความประวัติศาสตร์ ได้แก่ ประวัติบุคคล ประวัติสมัยต่าง ๆ ตำนาน ฯลฯ
2. เรียงความหมวดพรรณนา ได้แก่ พรรณนาถิ่นฐานบ้านเมือง พรรณนาความรู้สึกนึกคิด พรรณนาหนังสือ และเรื่องบันเทิงคดี พรรณนาเรื่องทั่ว ๆ ไป
3. เรียงความหมวดวรรณคดีวิจารณ์ ได้แก่ วิจารณ์หนังสือต่าง ๆ วิจารณ์เรื่องเบ็ดเตล็ด
4. เรียงความปัญหาธรรม ภาษิต และคุณนามต่าง ๆ

ธนิศา แสตนปัญญา(2543,หน้า 8) ได้แบ่งประเภทของเรียงความสำหรับให้นักเรียนชั้นประถมศึกษา ฝึกเขียนดังนี้ แบบอธิบายหรือบรรยาย เป็นการเขียนเรื่องที่ได้พบเห็นมา และเป็นเรื่องที่น่าสนใจ แบบพรรณนาเป็นการเขียนที่คล้ายกับการบรรยาย แต่การเขียนประเภทนี้ ผู้เขียนต้องการการสอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกของตนเองเข้าไปด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม แบบเทศนาสั่งสอนเป็นการเขียนมุ่งโน้มน้าวให้ผู้อ่านประพฤติปฏิบัติตามคำสอนนั้น และเป็นเรื่องที่มีสาระแบบอภิปรายเปรียบเทียบ เป็นการเขียนที่ยกข้อความประเด็นสำคัญมาเปรียบเทียบกัน เพื่อให้เกิดภาพพจน์ชัดเจนยิ่งขึ้น แบบสาธกหรือยกตัวอย่างเป็นการเขียนที่ยกตัวอย่างให้เห็นจริงเพื่อประกอบหรือขยายเนื้อเรื่องให้เห็นชัดยิ่งขึ้น

ประกาศรี สีหอำไพ (2531, หน้า 74) ได้แบ่งประเภทของเรียงความตามลักษณะการใช้โวหารในการเขียนเรียงความออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. พรรณนาโวหาร คือ เรียงความที่เขียนให้รายละเอียดต่าง ๆ โดยไม่มีการดำเนินเรื่อง เป็นการจำแนกรายละเอียดของเรื่องที่บรรยายไว้ เสริมให้ผู้อ่านเห็นภาพพจน์ชัดเจนยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ และอ่านแล้วเพลิดเพลินตามไปด้วย ส่วนวนภาษาสละสลวยเปรียบเทียบให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ

2. บรรยายโวหาร คือ เรียงความที่ผู้เขียนมีเป้าหมายที่จะอธิบาย หรือโต้แย้งทำให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อความนั้น การใช้ภาษาจะให้ข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมาไม่เรียบเรียงถ้อยคำเพื่อสร้างภาพพจน์ หรืออารมณ์มากเหมือนพรรณนาโวหาร

3. เทศนาโวหาร คือ เรียงความที่ใช้โวหารที่มุ่งโน้มน้าวใจให้ผู้ฟัง หรือผู้อ่านประพฤติปฏิบัติ ตามคำสอนนั้น การเรียบเรียงถ้อยคำและประโยค ต้องเน้นย้ำข้อคิดให้มีพลังโน้มน้าวใจให้คล้อยตาม เห็นแจ้ง รู้จริง ด้วยเนื้อความที่สอนนั้น เรียงความที่ใช้เทศนาโวหาร มักจะแทรกเหตุผลเนื้อความเปรียบเทียบให้เกิดความเข้าใจดี

สรุปได้ว่า เรียงความแบ่งได้ตามประเภทของเนื้อหาที่ต้องการสอนเพื่อให้เหมาะสมกับวัยและการนำเสนอความรู้ ประสบการณ์ หรือเหตุการณ์ต่างๆ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ควรสอนเรียงความประเภทอธิบายและบรรยาย เนื่องด้วยเป็นการเขียนประเภทนำเสนอความรู้ ประสบการณ์ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ตามที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน และสอดแทรกข้อคิดที่ควรนำไปปฏิบัติ

องค์ประกอบของเรียงความ

กองทัพ เคลือบพนิชกุล (2542, หน้า 143-144) กล่าวถึงองค์ประกอบของเรียงความดังนี้

1. คำนำ คือ อารัมภบทของเรื่อง เป็นการเขียนเกริ่นนำเข้าสู่เรื่องเพื่อนำเข้าสู่ประเด็นสำคัญ เพื่อชักจูงให้ผู้อ่านเกิดความสนใจเรื่องนั้น

2. เนื้อเรื่อง คือ สาระสำคัญของเรื่องและผู้เขียนแสดงความรู้ หรือความคิดอย่างกว้างขวางและสมบูรณ์ตรงตามหัวข้อ เรื่องที่เขียนต้องลำดับความดี มีรายละเอียดเพียงพอที่จะครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด

3. สรุป เป็นการเขียนหมวดเรื่องให้จบบริบูรณ์ เพื่อทิ้งท้ายเรื่องให้ผู้อ่านได้เข้าใจชัดเจนว่า ผู้เขียนต้องการให้อะไรแก่ผู้อ่าน โดยสรุปด้วยการฝากข้อคิดเห็นต่าง ๆ คำคม สุภาษิต คำขวัญ หรือสรุปด้วยการย่อสาระสำคัญของเรื่องที่เขียนมา

วีรบุรุษ โจมพรม (2542, หน้า 8) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเรียงความ ไว้ดังนี้

1. คำนำ เป็นการเปิดเรื่องหรือส่วนที่ชักจูงผู้อ่านให้ติดตามอ่านต่อไป
2. เนื้อความหรือเนื้อเรื่อง เป็นใจความสำคัญของเรื่อง เนื้อความจะมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของเรื่อง
3. สรุปหรือบทลงท้าย เป็นการสรุปความคิดเห็นหรือนำเอาข้อความสำคัญมากกล่าวย้ำให้ชัดเจน

ชัยญภรณ์ อุชชิน (2543, หน้า 11) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบเรียงความว่า ประกอบด้วย ส่วนต่างๆ 3 ส่วน คือ

1. คำนำ เป็นตอนเกริ่นเรื่อง เป็นบทเริ่มต้นของเรียงความ ผู้เขียนควรนำผู้อ่านเข้าสู่เรื่องที่ อาจเขียนแนะนำให้ผู้อ่านทราบว่า เรื่องนี้กล่าวถึงอะไร ควรเขียนให้เข้าใจและชวนติดตามให้อ่านเนื้อเรื่องที่จะเขียนต่อไป
2. เนื้อเรื่อง จะต้องเขียนให้มีสาระน่าอ่าน มีข้อเท็จจริง มีหลักฐานอ้างอิงที่ให้ความรู้และความเข้าใจแก่ผู้อ่านเนื้อเรื่องอาจแบ่งเป็นหลายตอน บางตอนแบ่งเป็นหลายย่อหน้า บางตอนอาจมีย่อหน้าเดียว แต่ละย่อหน้าต้องมีความคิดสำคัญอย่างเดียว ทุก ๆ ย่อหน้าต้องมีใจความสำคัญเกี่ยวข้องกัน จัดระเบียบความคิดไม่ให้สับสน รู้จักลำดับความ ขยายความรู้จักใช้สำนวนโวหารต่าง ๆ เพื่อเสริมแต่งให้เรื่องน่าอ่านพร้อมกันนั้น ควรสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่านด้วย

3. สรุป คือการทิ้งท้ายเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจว่าผู้เขียนต้องการอะไรหรือสื่อความหมายใด อาจสรุปด้วยการฝากข้อคิดเห็นต่าง ๆ ตลอดจนข้อเสนอแนะ การยกคำคม สุภาษิต คำพังเพย บทประพันธ์ ข้อสำคัญต้องฝากความประทับใจให้กับผู้อ่าน และต้องระลึกเสมอว่า การสรุปมิใช่การย่อเรื่องที่ได้อ่านมาแล้ว แต่การสรุปเป็นการปิดเรื่อง

สรุปได้ว่า การเขียนเรียงความจะต้องมีองค์ประกอบครบถ้วนทั้ง 3 ส่วน คือ คำนำ เนื้อเรื่อง สรุป การสอนให้นักเรียนเขียนเรียงความ ต้องฝึกให้รู้จักการวางแผนการเขียน และใช้ความรู้ในการเขียนให้ครอบคลุมเนื้อหาตรงตามหัวข้อ ใช้คำคม สำนวน สุภาษิต คำขวัญ ในการสรุปเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ชัดเจนว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่าน อ่านด้วยความประทับใจ

หลักการเขียนเรียงความ

การเขียนเรียงความ ควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายในการเขียน เขียนให้ตรงประเด็นให้มีความกลมกลืนกันตลอดเรื่อง ให้มีเอกภาพ สัมพันธ์ภาพ สारัตถภาพ สื่อความหมายได้ชัดเจน มีใจความสมบูรณ์ แสดงความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อย่างชัดเจน มีคำนำ เนื้อเรื่อง สรุป ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเรื่องที่จะเขียนเอง

จู่ปะนี๋ นาคกรทรรพ (2534, หน้า 63) กล่าวว่าเรียงความที่ดีต้องมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ประมวลข้อคิดสำคัญ ๆ ตรงเข้าสู่จุดมุ่งหมายอย่างมีระเบียบ มีเอกภาพ คือมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเรื่อง ความคิดรวบยอดต้องเด่นชัด มีความกลมกลืนกับความคิดย่อยในเรื่องมีการเน้นข้อคิดสำคัญ มีสัดส่วนที่เหมาะสม สุจริต เพียรชอบ และส่ายใจ อินทรมพรรย์ (2536, หน้า 175) กล่าวว่า ในการเขียนเรียงความครูไม่ควรกำหนดหัวเรื่องไว้ตายตัวนักเรียนควรมีโอกาสได้เลือกหรือเสนอเรื่องที่จะเขียน ซึ่งจะทำให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าคุณมีอิสระทางด้านความคิด

กรมวิชาการ (2546 ก, หน้า 224) ได้เสนอหลักการเขียนเรียงความไว้ ดังนี้

1. ต้องตั้งจุดประสงค์ให้ชัดเจนว่าจะเขียนเรื่องนั้น ๆ ไปในแนวใด และกำหนดผู้อ่านเป้าหมายเพื่อใช้ถ้อยคำ เนื้อเรื่องให้เหมาะสมกับผู้อ่าน
2. วางโครงเรื่องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ เพื่อกำหนดขอบเขตการเดินทางเรื่องอย่างมีเป้าหมาย จัดลำดับความคิด และจัดกระทำข้อมูลอย่างมีระบบ
3. เขียนโครงเรื่อง ตามลำดับชั้นตอนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องตั้งแต่ต้นจนจบ
4. เขียนเปิดเรื่อง คำนำ ให้นำคิดตามแล้วจึงเข้าสู่เนื้อเรื่องที่โต้ทั้งสาระ ความรู้ ความคิด และความรู้สึกที่ถ่ายทอดอย่างมีระบบ ชั้นสุดท้ายคือการสรุปเนื้อหาสำคัญ ฝากข้อคิด ข้อเสนอแนะให้นำคิดตาม

สรุปได้ว่า การเขียนเรียงความจะต้องเขียนให้ชัดเจน ตรงกับชื่อเรื่อง ต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้อ่านทราบจุดมุ่งหมายได้ทันที และมีการประมวลความคิดอย่างมีระเบียบ การเขียนคำนำจะเป็นการเกริ่นเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่อง การเขียนเนื้อเรื่องจะเป็นการขยายเนื้อความแนวคิดอย่างละเอียดให้เกิดความเข้าใจชัดเจนแล้วสรุปเรื่องอย่างกระชับเพื่อสนับสนุนแนวคิดให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจในงานเขียน

แนวคิดและวิธีการสอนเรียงความ

การสอนเขียนเรียงความ มีผู้เชี่ยวชาญทางภาษาศาสตร์อธิบายไว้ดังนี้

รัชนี ศรีไพรวรรณ (2520, หน้า 20) กล่าวว่า เรียงความเป็นวิชาที่ว่าด้วยการนำประโยคที่ได้ใจความมาเรียงลำดับติดต่อกันเป็นเรื่องราว สั้น ยาว ตามแต่เนื้อหาของหัวเรื่อง และระดับความรู้ของผู้เขียน การสอนเขียน ควรเน้นให้เด็กคิดอย่างอิสระ ไม่ควรให้เด็กเขียน

จากการจำเนื้อเรื่องที่ครูเล่าเพียงอย่างเดียว จุดประสงค์ก็เพื่อให้เด็กแสดงความคิดออกมาอย่างเสรี ด้วยการพูดหรือเขียน และครูไม่ควรตำหนิจนเด็กเสียกำลังใจ

ฉัตร บุนนาค (2526, หน้า 95) ให้ความหมายการสอนเขียนเรียงความไว้ว่า เป็นการฝึกให้ผู้เขียนรู้จักใช้ความคิดเห็น และความรู้ของตนในการเรียบเรียงขึ้นเป็นเรื่องราวและถ่ายทอดความรู้สึกออกมาสู่ผู้อ่าน

แลนนอน (Lannon, 1983) ได้นำเสนอรูปแบบของการเขียนเรียงความอย่างง่ายในรูปแบบของหนึ่งย่อหน้า ซึ่งประกอบไปด้วย บทนำ 1 – 2 บรรทัด ตัวเรื่อง 3 – 4 บรรทัด และตอนสรุป 1 บรรทัด ดังแสดงในแผนภาพ

บทนำ 1-2 บรรทัด
ตัวเรื่อง 3-4 บรรทัด
ตอนสรุป 1 บรรทัด

ภาพ 2 แสดงรูปแบบการเขียนเรียงความอย่างง่าย

จากภาพ 2 หมายความว่า ครูเริ่มให้นักเรียนฝึกเขียนเรียงความอย่างง่าย โดยเขียนเพียง 1 ย่อหน้าในหนึ่งย่อหน้านี้ ต้องกล่าวถึงบทนำ ส่วนขยาย และตอนสรุป

เจือ สตะเวทิน (2518, หน้า 20-21) เสนอแนะวิธีสอนเขียนว่า ควรเริ่มจากสิ่งที่ย่างสำหรับนักเรียนก่อน โดยการส่งเสริมให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเป็นคำ วลี หลังจากนั้นส่งเสริมให้เขียนเป็นประโยค ต่อมาเป็นย่อหน้า ๆ และเป็นเรื่องตามลำดับ ส่วนการมอบหมายให้นักเรียนเขียนเป็นเรื่องสั้น ครูควรเลือกหัวข้อที่นักเรียนคุ้นเคย และมีประสบการณ์มาก่อน ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีข้อมูลในการเขียนอย่างเพียงพอ มิฉะนั้น นักเรียนจะไม่สามารถเขียนเรื่องราวที่มอบหมายได้ หลักการสอนเขียนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ก่อนการเขียนเรียงความประเภทต่าง ๆ ครูควรอธิบายหลักการเขียนเรียงความแต่ละประเภท เพื่อจะได้เขียนถูกต้องต่อไป

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2520, หน้า 26) ได้แสดงทรรศนะว่า ในการสอนเขียนเรียงความนั้น ผู้สอนควรช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียนก่อน เพราะนักเรียนยังไม่สามารถมองเห็นภาพรวม และรายละเอียดต่าง ๆ ของเรื่องที่จะเขียนเรียงความนั้น ครูผู้สอนควรช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียน ตลอดจนมีความรู้ในเรื่องที่จะเขียน

วรรณิ โสมประยูร (2527, หน้า 580) ได้เสนอแนวทางการเขียนเรียงความว่า เป็นเรื่องยากสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ฉะนั้นในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเขียนเรียงความ ครูควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ก่อนสอนเขียนเรียงความ ควรสอนแบบสร้างสรรค์ และเขียนความเรียงต่างๆไปก่อน
2. การสอนเขียนเรียงความและความเรียง ควรมีสิ่งเร้ามาช่วยให้นักคิดสิ่งที่จะเขียนทำให้ง่ายขึ้น สิ่งเร้าที่จะช่วยในการเขียนเรื่อง เช่น ภาพ ของจริง เหตุการณ์ และอื่นๆ
3. สิ่งที่จะให้นักเรียนเขียนเรียงความได้ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ความพร้อมทางอารมณ์ สติปัญญา และเหมาะสมกับบุคลิกภาพนักเรียน
4. ในระดับประถมศึกษาตอนต้น ควรปูพื้นฐานในการเขียนเรียงความโดยให้นักเรียนพูดเรื่องราวต่างๆ ที่จะเขียนก่อนแล้วจึงฝึกเขียน
5. การจัดกิจกรรมการสอนเขียนเรียงความ ควรให้สอดคล้องกับประสบการณ์ และสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ของนักเรียน
6. สร้างศรัทธาในการเขียน โดยให้นักเรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายมองเห็นมองเห็นประโยชน์ของงานเขียน และเกิดความภาคภูมิใจในงานเขียนของตนเอง
7. สร้างบรรยากาศให้อยากเขียน โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และจินตนาการอย่างเสรี
8. การตรวจและแก้ไขงานเขียนของนักเรียน ครูควรทำด้วยความระมัดระวัง ควรใช้การชมมากกว่าการติ และควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีความสามารถต่างกันด้วย
9. การเขียนแต่ละครั้งควรตั้งความมุ่งหมายเพื่อฝึกทักษะเพียงอย่างเดียว เช่น ฝึกการเขียนเรื่อง ฝึกการเขียนรูปแบบ ฝึกความเป็นเอกภาพของเรื่อง ฝึกความสัมพันธ์ภาพของเรื่อง ฝึกการใช้สำนวนโวหาร เป็นต้น
10. ครูควรอธิบายให้นักเรียนเข้าใจองค์ประกอบของเรียงความ ในเรื่องต่อไปนี้
 - 10.1 เนื้อเรื่อง มีความถูกต้อง ชัดเจน มีเอกภาพ มีความสอดคล้องกับชื่อเรื่อง
 - 10.2 การใช้ภาษาควรใช้ถ้อยคำสำนวนให้ถูกต้องเหมาะสมกับบุคคลและสถานที่
 - 10.3 รูปแบบ มีองค์ประกอบครบถ้วน คือ มีบทนำ เนื้อเรื่อง และสรุป
 - 10.4 กลไกประกอบการเขียน ได้แก่ ลายมือ วรรคตอน สะกดการันต์ และมีความสะอาด เรียบร้อย

11. ครูควรให้นักเรียนเข้าใจลักษณะสำคัญของเรียงความที่ดีว่า ต้องมีการเน้นใจความสำคัญอย่างเด่นชัด (สารัตถภาพ) มีลำดับความต่อเนื่องสัมพันธ์ (สัมพันธ์ภาพ) และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (เอกภาพ)

ทัศนีย์ สุขเมธี (2528) ได้เสนอแนวทางให้นักเรียนเขียน โดยเริ่มจากการเตรียมความพร้อมให้แก่ก่อนลงมือเขียน โดยให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างประโยคให้สมบูรณ์ หรือให้นักเรียนตั้งชื่อภาพ ตั้งชื่อเรื่องที่ครูอ่านให้ฟัง ฝึกให้นักเรียนเรียงคำให้เป็นประโยค และเรียบเรียงประโยคให้มีความต่อเนื่องกัน ให้นักเรียนเล่าเรื่องให้จบ ฝึกเขียนบรรยายภาพ เขียนตอบคำถาม เขียนเล่าประสบการณ์

ประทีป ศิริบงกช (2530, หน้า 18) ได้รวบรวมหลักการสอนเขียนเรียงความ และเสนอแนะวิธีสอนไว้ดังนี้

1. เรื่องที่จะนำมาใช้สอนเรียงความนั้น ควรเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของเด็ก และเหมาะสมกับระดับความรู้ของนักเรียน วิธีที่จะทราบว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจให้นักเรียนเสนอชื่อเรื่อง แล้วช่วยกันคัดเลือกเรื่องที่เหมาะสมมาให้นักเรียนเขียน เป็นการให้โอกาสนักเรียนมีส่วนร่วม จะช่วยให้เกิดความกระตือรือร้นในการเขียนที่ดีกว่าครูกำหนดเรื่องให้

2. การใช้อุปกรณ์การสอน จะช่วยให้การเขียนเรียงความได้ผลดียิ่งขึ้น ครูควรหาภาพ รูปปั้นของจริงมาให้นักเรียนฝึกพรรณนาโวหาร ฝึกบรรยายสั้น ๆ ก็ได้ การเขียนเรียงความไม่จำเป็นต้องยาวเสมอไป อาจฝึกสลับกับการเขียนบรรยายหรือพรรณนาสั้น ๆ

3. การคิดเห็นภาพในใจสำคัญมาก ในการเขียนเรียงความ ครูควรหาวิธีช่วย หรือเร้าความสนใจให้นักเรียนคิดภาพของเรื่องที่จะเขียน เชื่อมโยงแล้วเขียนถ่ายทอดออกมาให้ผู้อ่านเข้าใจ

4. การเขียนเรียงความอาจทำได้หลายวิธี เช่น การเริ่มต้นด้วยการใช้คำที่กำหนดให้แต่งประโยค แล้วนำประโยคมาเรียบเรียงข้อความ

5. ครูควรแนะนำให้นักเรียนรู้ขั้นตอนการเขียนเรียงความ คือขั้นร่าง ขั้นเรียบเรียงขั้นร่าง คือ การเตรียมความรู้เพื่อเรียบเรียงด้วยการตั้งคำถามตนเองว่า เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์อย่างไร มีใจความย่อ ๆ อย่งไรจะลำดับความใดไว้ก่อนหลัง แต่ละข้อที่ลำดับไว้มีรายละเอียดอย่างไรจะสรุปว่าอย่างไร ขั้นเรียบเรียง จะต้องรู้จักใช้ประโยคสั้น เขียนให้อ่านเข้าใจง่าย มีจุดมุ่งความชัดเจนเป็นสำคัญ ควรใช้ถ้อยคำ ของตนเองให้มากที่สุด

6. ครูควรแนะนำให้นักเรียนฝึกในเรื่องการเพิ่มพูนความรู้เรื่องคำให้มาก ควรฝึกให้เป็นคนช่างสังเกต ให้อ่านให้อ่านให้มาก ฟังมาก ให้สังเกตถ้อยคำสำนวนของนักเรียนที่ได้รับความนิยม และฝึกเขียนอยู่เสมอ

กรมวิชาการ (2545, หน้า 225) เสนอแนวทางต่าง ๆ ที่สามารถนำมาฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ เข้าใจ และนำไปใช้เขียนเรียงความ จะเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นปูพื้นฐานด้วยการให้รู้จัก คำ วลี หรือกลุ่มคำที่เรียกว่า การสร้างวงศัพท์ ถัดจากนั้นจึงให้เรียนรู้วิธีการเขียน

ประโยค แบบต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ รู้จักการเชื่อมคำ การเชื่อมประโยค การเชื่อมข้อความ จนเป็นย่อหน้าต่าง ๆ ด้วยเทคนิคการสอนอย่างน่าสนใจ รู้จักวิธีการสร้างโครงเรื่อง การขยายโครงเรื่อง การสรุปความจากหัวข้อโครงเรื่อง

จากหลักและวิธีสอนเรียงความ สรุปได้ว่า การสอนเขียนเรียงความเป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อน การที่จะให้นักเรียนเขียนเรียงความได้ดีนั้น ครูต้องสร้างเจตคติที่ดีให้กับนักเรียน ควรมีสิ่งเร้ามาช่วยให้นักเรียนอยากเขียน พร้อมทั้งแนะนำวิธีการ ขั้นตอนในการเขียน ควรเริ่มจากง่ายไปหายาก คือ การเขียนคำ วลี ประโยค เป็นย่อหน้า เป็นเรื่องตามลำดับก่อนหลัง ควรให้ความรู้ ความคิด และเห็นภาพรวมของเรื่องก่อน เรื่องที่เขียนควรเป็นเรื่องใกล้ตัวที่นักเรียนคุ้นเคยและมีประสบการณ์ จะช่วยให้นักเรียนเกิดแนวคิด เกิดภาพในใจแล้วนำไปเขียนเป็นเรื่องได้ นอกจากนี้ครูต้องคอยแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียนอย่างทั่วถึงทุกคน และเป็นกำลังใจให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเขียนเรียงความ

ความสามารถในการเขียนเรียงความ

ความสามารถในการเขียนเรียงความ เป็นความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารที่แสดงถึงความรู้ ความคิด การใช้ถ้อยคำ สำนวน การเสนอเรื่อง การใช้ภาษาสื่อความหมายขยายความ ลำดับความ ในการเขียนเรียงเรียงความ โดยมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ คำนำ เนื้อเรื่อง และสรุป ได้อย่างเป็นระบบโดยใช้ความคิด ความรู้ในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความเข้าใจระหว่างผู้อ่านและผู้เขียนได้ตามจุดมุ่งหมาย ดังที่

วาเล็ท (Valette, 1977, p. 217) กล่าวว่า ความสามารถในการเขียนเป็นความสามารถในการใช้ศัพท์ การสะกด ไวยากรณ์ โดยการเขียนอย่างเชี่ยวชาญในลีลาของภาษา

แพ็ตตี (Patty, 1986, p. 226) กล่าวว่าความสามารถในการเขียน คือความสามารถในการแสดงความคิดที่ต้องการ เชื่อมโยง จัดวางและพัฒนาการรายละเอียดต่างๆ ตลอดจนความสามารถในการเรียบเรียงความคิดให้เป็นประโยค เป็นข้อความสั้นๆ และเป็นเรื่องราว

จอห์นสัน (Johnson, 1896, p. 93) ได้กล่าวว่า ความสามารถในการเขียนคือความสามารถที่ผู้เรียนถ่ายทอดเนื้อหา รายละเอียดต่างๆ ในลักษณะที่ถูกต้องทางไวยากรณ์ เป็นข้อความสั้นๆ เพื่อสื่อความหมายได้

สุภัทรา อักษรานุกรณะ (2532, หน้า 108) กล่าวว่า ความสามารถในการเขียนคือความสามารถในการรวบรวมข้อมูล เลือกสรรสิ่งที่ตนต้องการนำมาลำดับความด้วยการเรียบเรียงเป็นตัวอักษรเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการแสดงออกทางความคิดได้ตรงกับจุดประสงค์ของผู้เขียน ภาษาที่ใช้ในการเขียนค่อนข้างจะเป็นทางการ มีระเบียบแบบแผนมากกว่าภาษาที่ใช้พูด

สรุปได้ว่า ความสามารถในการเขียน คือ ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อ การสื่อสารที่แสดงให้เห็นถึงแนวความรู้ ความคิดและประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งแสดงออกมาโดย ใช้ตัวอักษรสื่อความหมายโดยมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ คำนำ เนื้อเรื่อง และสรุปเพื่อให้เกิด ความเข้าใจถูกต้องตรงกัน ระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน

กระบวนการเขียนเรียงความ

นับว่าเป็นก้าวใหม่ของการสอนเขียน เพราะแต่ก่อนผู้สอนมักเน้นผลการเขียน มากกว่ากระบวนการเขียน ปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะเน้นการใช้กระบวนการเขียนและผลการเขียนไปด้วยกัน กรมวิชาการ (2546 ก, หน้า 21) การเขียนเรียงความเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนมาก ผู้เขียน จะต้องมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหา ที่ต้องการจะเขียน กระบวนการที่ จะจัดกระทำข้อมูล เพื่อใช้ในการเขียนความรู้เรื่องหลักการใช้ภาษา และความรู้เกี่ยวกับกลวิธี ตามประเภทของการเขียน

ธนิศา แสนปัญญา (2543, หน้า 29-30) ได้เสนอขั้นตอนและกิจกรรมของ กระบวนการเขียนเรียงความไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมพร้อม กิจกรรมที่ควรจัดให้นักเรียน ได้แก่ การค้นหาเรื่องโดย การอ่านวารสาร หนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ จากนั้นให้สร้างประโยคซึ่งมีส่วนประกอบ ตามที่ได้กำหนด ดังนี้

2. ขั้นตอนอกแบบ เป็นกิจกรรมวางแผนและพัฒนาเนื้อหาที่รวบรวมได้ในขั้นที่ 1 นำมาสร้างประโยคแนวเรื่อง ส่วนขยายตอนที่ 1,2 และ 3 การรวบรวมใจความสำคัญให้เป็น หนึ่งเดียวและรวมไปถึงบทสรุป การออกแบบการเขียนแต่ละเรื่องควรมีลักษณะดังนี้

2.1 การเปิดเรื่อง เขียนหัวเรื่องให้ดึงดูดความสนใจผู้อ่าน

2.2 การบรรยาย อธิบาย หรือพรรณนา ขยายใจความของหัวเรื่องโดย การกล่าวถึงภูมิหลัง ความเป็นมา

2.3 การนำเสนอใจความหลัก แบ่งเป็นย่อหน้า แต่ละย่อหน้าต้องมี ประโยคแนวเรื่องซึ่งให้รายละเอียดสนับสนุนหัวเรื่อง

2.4 การให้รายละเอียด เนื้อหาในแต่ละตอน คือบทนำ ตัวเรื่อง และตอนสรุป จะต้องมีความสัมพันธ์กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวหรือหนึ่งความคิด เพราะฉะนั้นในรายละเอียด จะต้องมากพอและสมเหตุสมผล ผู้อ่านพอใจ อ่านแล้วได้ความรู้ ข้อคิด คติและอื่น ๆ

2.5 การสรุป เป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านรู้ว่าที่กล่าวมาทั้งหมดหมายถึง อะไร

3. **ขั้นพัฒนาเนื้อหา** เป็นขั้นที่ลงมือเขียนตามที่ได้ออกแบบไว้ โดยมีเนื้อหาที่รวบรวมมาจัดเรียงเป็นตอน ๆ ใช้ตัวเชื่อมเพื่อดึงดูดความสนใจผู้อ่านให้ติดตามเรื่องแต่ละตอน ต้องเลือกวิธีเขียนให้เหมาะสมว่าจะพรรณนา อธิบาย ชักชวน หรืออภิปรายได้ตอบ

4. **ขั้นทบทวน** เป็นขั้นที่ผู้อ่านต้องอ่านเรื่องที่ตนเองเขียนอีกครั้ง และถามตนเองว่าพอใจในผลงานของตนเองหรือยัง ตอนสรุปเป็นเหตุเป็นผลกันหรือไม่ การเขียนอักษรวิธีต้องถูกต้อง

กรมวิชาการ (2545, หน้า 132) ได้เสนอแนะขั้นตอน และกิจกรรมการสอนเขียนเรียงความรูปแบบแผนที่ความคิด ไว้ดังนี้

1. กำหนดชื่อเรื่องหรือความคิดรวบยอด
 2. ระดมสมองที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่อง หรือความคิดรวบยอดสำคัญเป็นคำหรือวลีสั้น ๆ
 3. นำคำหรือวลี ที่จดบันทึกเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน มาจัดกลุ่มแล้วตั้งชื่อกลุ่มหัวข้อรายย่อย และเรียงลำดับกลุ่มคำ
 4. ออกแบบแผนที่ความคิดโดยเขียนชื่อเรื่องไว้ตรงกลางหน้ากระดาษ แล้ววางชื่อกลุ่มคำหรือหัวข้อย่อยรอบชื่อเรื่อง นำคำที่สนับสนุนวางรอบชื่อกลุ่มคำ แล้วใช้เส้นโยงกลุ่มคำให้เห็นความสัมพันธ์ เส้นโยงอาจเขียนคำอธิบายก็ได้ กลุ่มคำอาจแสดงด้วยภาพประกอบ
- ดังนั้นในการสอนเขียนเรียงความแต่ละครั้งครูควรเลือกวิธีสอนและกิจกรรมที่แตกต่างกัน เพราะจะทำให้นักเรียนไม่เบื่อหน่ายต่อการเขียนเรียงความ แต่กลับทำให้นักเรียนมีความสนใจในการเขียนเรียงความ มากขึ้น

การประเมินผลการเขียนเรียงความ

การสอนเรียงความนอกจากต้องอาศัยวิธีการสอนต่าง ๆ เข้ามาช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เขียนเรียงความได้ดีแล้ว การประเมินผลก็จัดเป็นกระบวนการที่สำคัญ เพื่อให้ทราบถึงความสามารถในการเขียนของนักเรียน สำหรับแนวทางในการประเมินผลการเขียนเรียงความ ได้มีผู้เสนอแนะไว้ ดังนี้

เปลื้อง ณ นคร (2511, หน้า 30) ได้เสนอหลักในการให้คะแนนเรียงความ โดยแบ่งเป็นส่วน ๆ ดังนี้

1. เนื้อหา 50 % เป็นข้อเท็จจริง 30 % ความคิด 20 %
2. การใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร 30 %
3. รูปแบบและกลไกการเขียน 20 %
4. เบ็ดเตล็ด 10 % ลายมือ สะอาด ประณีต ความตั้งใจเรียน

ประสิทธิ์ ภาพยนตร์กลอน (2518, หน้า 10-12) ให้หลักการให้คะแนนการเขียนเรียงความไว้ คือ เนื้อเรื่อง 40 % การใช้ภาษา 40 % รูปแบบ 10 % และกลไกประกอบการเขียน 10 %

เรื่องอุไร กุศลาลัย (2518, หน้า 25) ได้เสนอหลักการตรวจให้คะแนนเรียงความไว้ดังนี้

1. เนื้อเรื่อง 50% ประกอบด้วย ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น มีความยาวไม่น้อยกว่า 1 หน้ากระดาษ
2. รูปแบบให้ 20 % เช่น การย่อหน้า การใช้เครื่องหมายวรรคตอน การเว้นวรรคตอนถูกต้องหรือไม่ และตัวสะกด
3. สำนวนให้ 30 % ประโยควิเศษณ์ กระชับ มีลีลา รู้จักการเปรียบเทียบ รู้จักการใช้สำนวนโวหาร
4. เบ็ดเตล็ดให้ 10 % เช่น ตัวสะกดการันต์ ลายมือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย จากหลักเกณฑ์ในการตรวจและให้คะแนนการเขียนเรียงความดังกล่าว สรุปได้ว่าในการตรวจให้คะแนนการเขียนเรียงความครูผู้ตรวจต้องมีเกณฑ์ที่เที่ยงตรง วัดได้ตรงตามจุดประสงค์ที่ต้องการ สัดส่วนของคะแนนต้องเหมาะสมกับเนื้อหาที่เขียน รวมทั้งสอดคล้องกับวัยและความสามารถของนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงระดับความสามารถในการเขียนเรียงความของตน และพัฒนาความสามารถในการเขียนเรียงความให้สูงขึ้น โดยมีครูเป็นผู้ช่วยเหลือ คอยแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง พร้อมทั้งให้กำลังใจแก่นักเรียน

เกณฑ์การตรวจเรียงความ

ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์โดยยึดหลักและสังเคราะห์จากเกณฑ์การประเมินผล การเขียนเรียงความดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเกณฑ์การตรวจเรียงความ ซึ่งพิจารณาจากเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. องค์ประกอบ

องค์ประกอบ หมายถึง ความถูกต้องตามลักษณะการเขียนเรียงความ ได้แก่ คำนำ เนื้อเรื่อง และสรุป คะแนนเต็ม 2 คะแนน มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

คะแนน 0 ไม่มีเนื้อเรื่อง

คะแนน 1 มีเนื้อเรื่อง แต่ขาดองค์ประกอบ

คะแนน 2 มีองค์ประกอบครบถ้วน คือ ชื่อเรื่อง คำนำ เนื้อเรื่อง สรุป

2. เนื้อหา

เนื้อหา หมายถึง เนื้อหาสาระสัมพันธ์กับชื่อเรื่องที่กำหนด มีประเด็นน่าสนใจ และมีข้อมูลสนับสนุนอย่างชัดเจน คะแนนเต็ม 4 คะแนน มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

คะแนน 0 เนื้อหาสาระไม่สัมพันธ์กับชื่อเรื่องที่กำหนด

คะแนน 1 เนื้อหาสาระสัมพันธ์กับชื่อเรื่องที่กำหนด

คะแนน 2 เนื้อหาสาระสัมพันธ์กับชื่อเรื่องที่กำหนด มีข้อมูลสนับสนุน

คะแนน 3 เนื้อหาสาระสัมพันธ์กับชื่อเรื่องที่กำหนด มีประเด็นที่น่าสนใจ มีข้อมูลสนับสนุน

คะแนน 4 เนื้อหาสาระสัมพันธ์กับชื่อเรื่องที่กำหนด มีประเด็นที่น่าสนใจ มีข้อมูลสนับสนุนอย่างชัดเจน

3. ความคิดเชิงสร้างสรรค์

ความคิดเชิงสร้างสรรค์หมายถึง การนำเสนอที่น่าสนใจ สอดแทรกคติข้อคิด หรือ ข้อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติ มีแนวคิดที่แปลกใหม่ มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม คะแนนเต็ม 4 คะแนน มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

คะแนน 0 ไม่มีความคิดสร้างสรรค์

คะแนน 1 มีแนวคิดที่แปลกใหม่

คะแนน 2 มีแนวคิดที่แปลกใหม่ และมีคุณค่าต่อตนเองและสังคม

คะแนน 3 การนำเสนอที่น่าสนใจ มีแนวคิดที่แปลกใหม่ มีคุณค่าต่อตนเอง และสังคม

คะแนน 4 การนำเสนอที่น่าสนใจ สอดแทรกคติ ข้อคิดหรือข้อเสนอแนะ แนวทางปฏิบัติ มีแนวคิดที่แปลกใหม่ และมีคุณค่าต่อตนเองและสังคม

4. การใช้ภาษา

การใช้ภาษา หมายถึง ใช้ภาษาถูกต้องสละสลวย ใช้สุภาษิต คำพังเพย ประกอบ เหมาะสม สื่อความหมายชัดเจน และการลำดับความไม่วกวน คะแนนเต็ม 4 คะแนน มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

คะแนน 0 ใช้ภาษาไม่ถูกต้อง

คะแนน 1 ใช้ภาษาถูกต้อง

คะแนน 2 ใช้ภาษาถูกต้องสละสลวย สื่อความชัดเจน

คะแนน 3 ใช้ภาษาถูกต้องสละสลวย สื่อความหมายชัดเจน การลำดับความไม่วกวน

คะแนน 4 ใช้ภาษาถูกต้องสละสลวย ใช้สุภาษิต คำพังเพย สื่อความหมายชัดเจน การลำดับความไม่วกวน

5. อักษรวิธี

อักษรวิธี หมายถึง สะกดคำ ใช้อักษรย่อ ใช้สัญลักษณ์ เครื่องหมายวรรคตอน เป็นไปตามเกณฑ์การใช้ภาษาไทย คะแนนเต็ม 4 คะแนน มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

คะแนน 0 สะกดคำ ใช้อักษรย่อใช้สัญลักษณ์ เครื่องหมายวรรคตอน
ผิดเกิน 13 แห่ง

คะแนน 1 สะกดคำ ใช้อักษรย่อใช้สัญลักษณ์ เครื่องหมายวรรคตอน
ผิดเกิน 10-12 แห่ง

คะแนน 2 สะกดคำ ใช้อักษรย่อใช้สัญลักษณ์ เครื่องหมายวรรคตอน
ผิดเกิน 7-9 แห่ง

คะแนน 3 สะกดคำ ใช้อักษรย่อใช้สัญลักษณ์ เครื่องหมายวรรคตอน
ผิดเกิน 4-6 แห่ง

คะแนน 4 สะกดคำ ใช้อักษรย่อใช้สัญลักษณ์ เครื่องหมายวรรคตอน
ผิดเกิน 1-3 แห่ง

หมายเหตุ การนับคำผิดถ้าผิดซ้ำคำเดียวกันให้นับเป็น 1 แห่ง

6. ความสะอาด

ความสะอาด หมายถึง ลักษณะโดยทั่วไปของชิ้นงานโดยภาพรวม ตัวอักษรอ่าน
ง่าย สะอาด และเป็นระเบียบ คะแนนเต็ม 2 คะแนน มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

คะแนน 0 ตัวอักษรอ่านยาก สกปรก

คะแนน 1 ตัวอักษรอ่านง่าย สะอาด ขาดความเป็นระเบียบ

คะแนน 2 ตัวอักษรอ่านง่าย สะอาด เป็นระเบียบ

แผนที่ความคิด

ความหมายของแผนที่ความคิด (mind mapping)

มีผู้กล่าวถึงความหมายของแผนที่ความคิด (Mind Mapping) ไว้หลายความหมาย
ดังนี้

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542 , หน้า 30) กล่าวว่า การใช้แผนที่รูปแบบต่าง ๆ จะทำให้
เห็นภาพรวมทั้งหมด เห็นความสัมพันธ์ของความคิดรวบยอดต่าง ๆ ซึ่งทำให้ความคิด
ยืดหยุ่น และเห็นภาพข้อเท็จจริงชัดเจน สามารถเก็บไว้ในหน่วยความจำได้ง่าย

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2543, หน้า 89) ได้กล่าวถึงความหมายของ
ผังความคิด (concept mapping) ไว้ว่า “การสร้างผังความคิดเป็นการจัดกลุ่มความคิดรวบยอด
เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของความคิดระหว่างความคิดหลักและความคิดรองลงไป

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544, หน้า 76) ได้ให้ความหมายของแผนที่ความคิด
(Mind Mapping) ไว้ว่า เป็นการนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสมองไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด
การเขียนแผนที่ความคิดนั้นเกิดจากการใช้ทักษะทั้งหมดของสมอง

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2545, หน้า 202) กล่าวว่าแผนที่ความคิดเป็นการจัดลำดับเค้าโครงความคิดเรื่องที่จะเขียน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการเขียนอันส่งผลให้เกิดเอกภาพและสาร์ตภาพในการเขียน

วิสารท์ จิตวิตร (2545, หน้า 1) อธิบายว่า แผนที่ความคิด (mind mapping) คือเครื่องมือที่ใช้ในการจัดรวบรวม สรุป และแสดงความคิด หรือข้อมูลสำคัญในรูปของแผนภูมิหรือภาพ

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (2549, ตุลาคม 9) ได้กล่าวถึงความหมายของ แผนที่ความคิด โดยเรียกว่า “แผนผังแนวความคิด” (concept mapping) หมายถึง สิ่งที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดของเนื้อหาอย่างมีลำดับชั้น โดยมีคำ หรือข้อความเป็นตัวเชื่อมแนวคิดเหล่านั้น

บุซซาน (Buzan, 1997) ได้อธิบายความหมายของแผนที่ความคิดไว้ว่า เป็นการแสดงออกของการคิดแบบรอบทิศทาง ซึ่งเป็นลักษณะการทำงานตามธรรมชาติของสมองมนุษย์ นอกจากนี้ ยังเป็นเทคนิคการแสดงออกด้วยภาพที่มีพลังนำไปสู่กุญแจสากลที่ใช้ไขประตูสู่ศักยภาพของสมอง แผนผังทางปัญญา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับแง่มุมมองชีวิต ซึ่งการเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาและการคิดที่แจ่มชัดขึ้นจะนำไปสู่การพัฒนาการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์

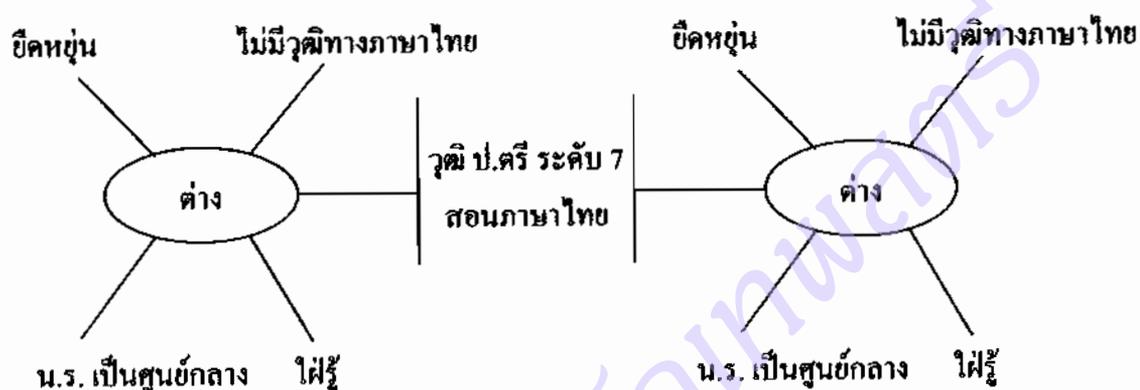
จากความหมายของแผนที่ความคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า แผนที่ความคิดเป็นแผนภาพ หรือเทคนิคกราฟิกที่แสดงออกทางด้านความคิดรอบทิศทาง เป็นวิธีการของกระบวนการคิดตามธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเลียนแบบบางส่วนของสมองที่ใช้ในการเชื่อมโยง ทำให้สนุกสนาน เป็นการกระตุ้นช่วยให้ระลึกได้ง่าย เชื่อมโยงความคิดรวบยอด และรายละเอียดที่สำคัญเข้าด้วยกันในรูปของแผนภูมิสะดวกต่อความเข้าใจจดจำและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ประเภทของแผนที่ความคิด

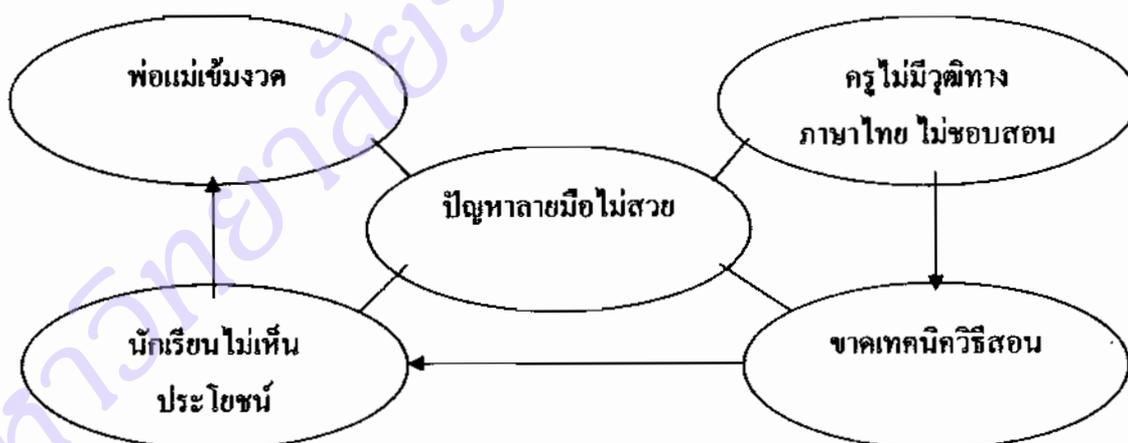
แผนที่ความคิด มีหลายรูปแบบด้วยกัน มีผู้เสนอไว้ดังนี้

ริยูท์เซล (Reutzel ,1985, pp. 401 – 404) ได้แบ่งประเภทของแผนที่ความคิดไว้ 2 ประเภท คือ

1. แผนที่แสดงการเปรียบเทียบ (a compare – contrast map) เป็นแผนที่สำหรับแสดงการเปรียบเทียบความเหมือน ความแตกต่างของเรื่องหรือข้อความ เช่น

2. แผนที่แสดงเหตุผล (story map for cause – effect chain) เป็นแผนที่ที่เหมาะสมสำหรับแสดงเหตุผล เช่น

สุพิศ กลิ่นบุปผา (2545 ,หน้า 19) กล่าวว่า แผนที่ความคิด เป็นเครื่องมือให้นักเรียนเข้าใจกระบวนการคิด และมองเห็นเป็นรูปร่างได้ ได้เสนอแผนที่ความคิดไว้ดังนี้

1. การคิดแบบอุปมาอุปไมย (mataphorical) คือ เปรียบเทียบสิ่งที่ต่างกัน ใช้เชื่อมแนวความคิด 2 ประการ แผนที่ชนิดนี้ เรียกว่า แผนที่การคิดแบบสะพาน (bridge map) เช่น

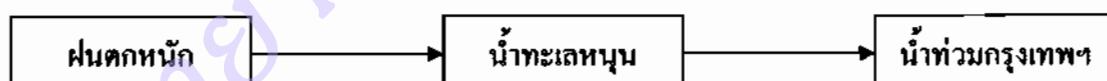

2. การคิดระบบเชิงผลวัด (systems dynamics thinking) เป็นการคิดแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล ระหว่างลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อาจจะแสดงด้วยแผนที่รูปภาพต่าง ๆ ดังนี้

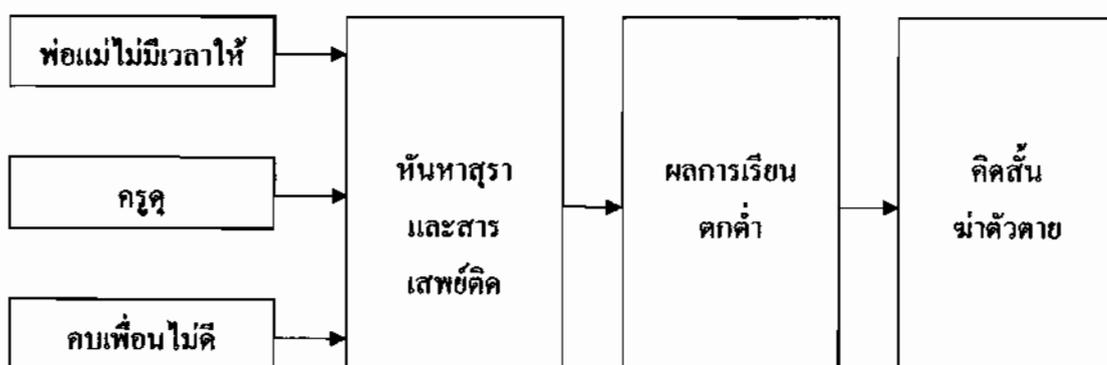
2.1 แผนที่เชิงระบบขั้นต้น (system map) ซึ่งจะรู้จักกันในกระบวนการสิ่งนำเข้า กระบวนการผลผลิต และอาจมีการให้ข้อมูลป้อนกลับได้ด้วย เช่น

2.2 แผนที่ลำดับเหตุการณ์ (flow map) ใช้แสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แล้วนำไปสู่ผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น

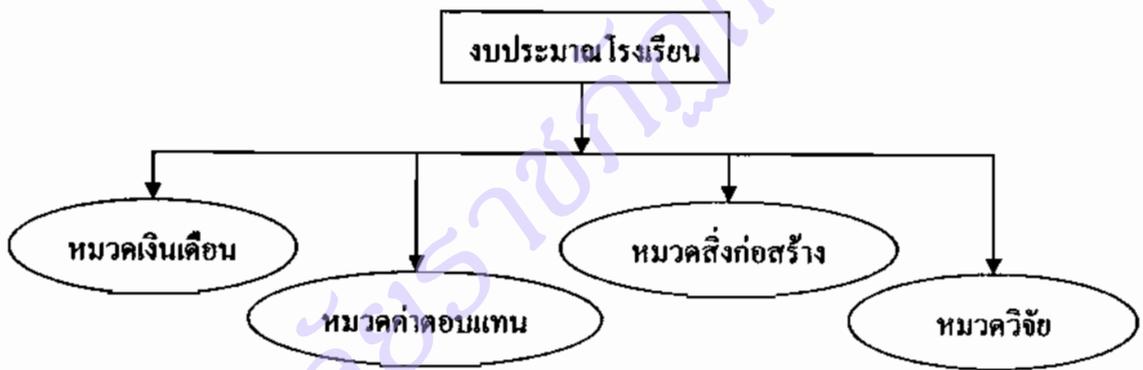

2.3 แผนที่แสดงเหตุผลซับซ้อน (multi - flow map) บางครั้งก็อาจจะเรียกว่า cause and effect map ก็ได้

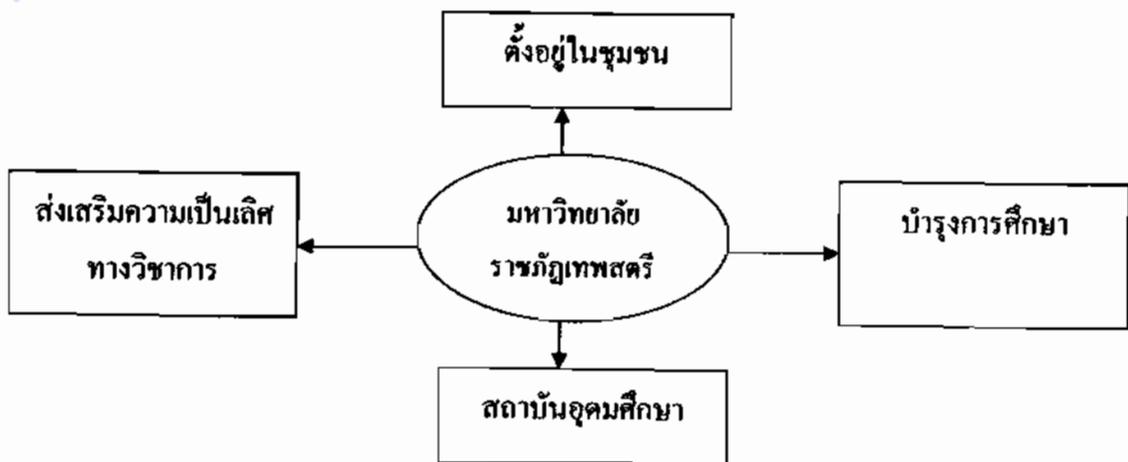
3. การคิดแบบลำดับสูงต่ำ (hierarchical thinking) คือ การคิดที่มีแนวความคิดหลัก แนวความคิดย่อย หรือความคิดที่แบ่งได้เป็นลำดับชั้น หรือแบ่งเป็นประเภท ซึ่งอาจจะแสดงด้วยแผนที่ความคิด ดังนี้

3.1 แผนที่ความคิดแบบส่วนรวม / ส่วนย่อย (whole / part / map) แสดงถึงความเกี่ยวพันระหว่างหลักการใหญ่กับหลักการย่อย เช่น

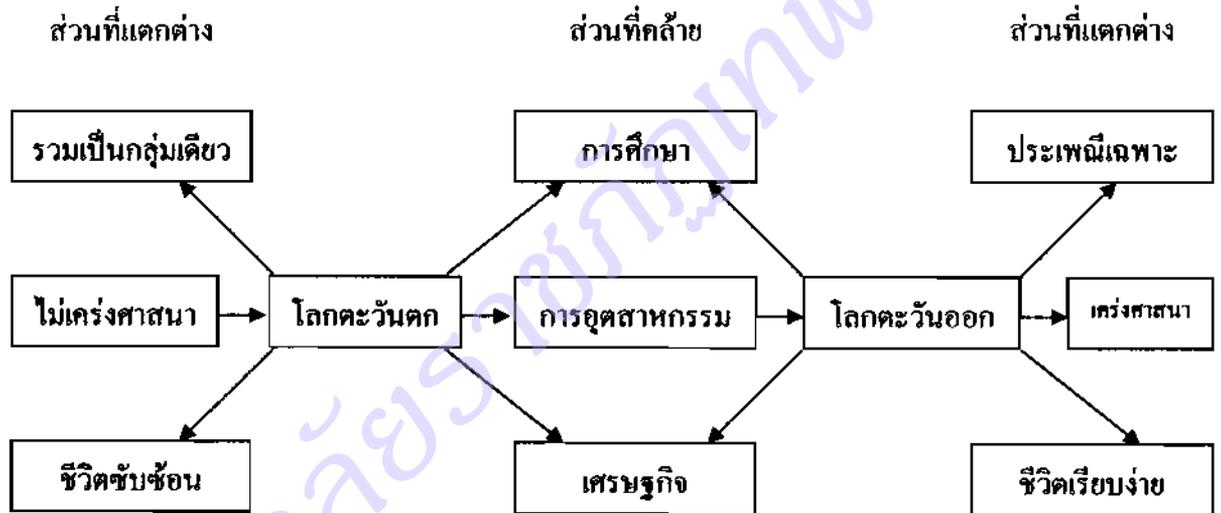

4. การคิดแบบประเมิน (evaluative thinking) หัวข้อนี้รวมเอาการคิดแบบบรรยาย และเปรียบเทียบไว้ด้วย แสดงเป็นแผนที่ความคิดได้ดังนี้

4.1 แผนที่บรรยายคุณภาพ หรืออารมณ์ (bubble map) ของบุคคล สถานที่ หรือตัวแปร เช่น

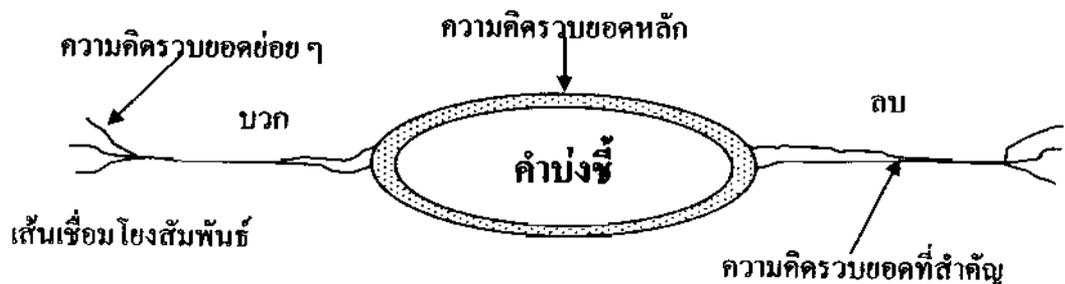

4.2 แผนที่เปรียบเทียบความคิด หรือคุณภาพ (double bubble map)
ใช้เปรียบเทียบแนวความคิด เหตุการณ์ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งในส่วนที่เหมือนกัน
และแตกต่างกัน เช่น

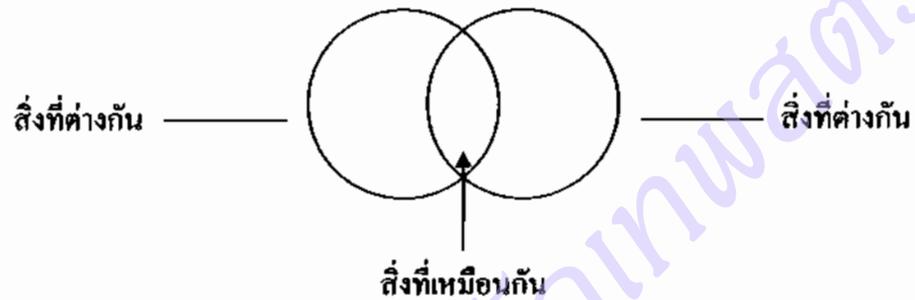

ชาตรี สาราณ (2543 ,หน้า 43 – 46) เสนอรูปแบบของการทำแผนที่ความคิด
ไว้ 5 รูปแบบ ดังนี้

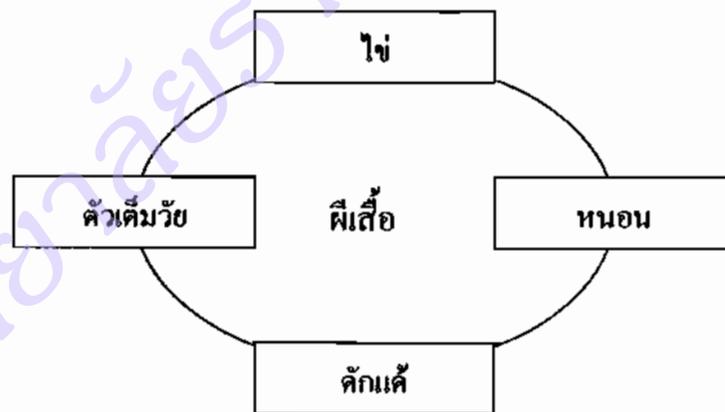
1. mind mapping จากแนวคิดของโทนี บูซาน (Tony Buzan) ใช้ในการระดมพลัง
พลังสมอง โดยบันทึกความคิดหลักไว้ตรงกลาง แล้วแตกสาขาออกไปเป็นความคิดย่อย

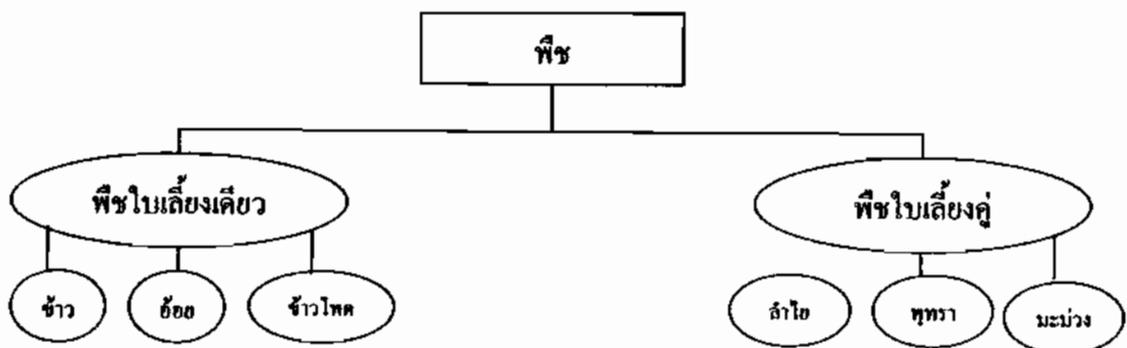
2. แผนที่วงกลมเหลื่อมซ้อน (overlapping circles map) ใช้ในการนำเสนอสิ่งที่เหมือนกันหรือต่างกัน

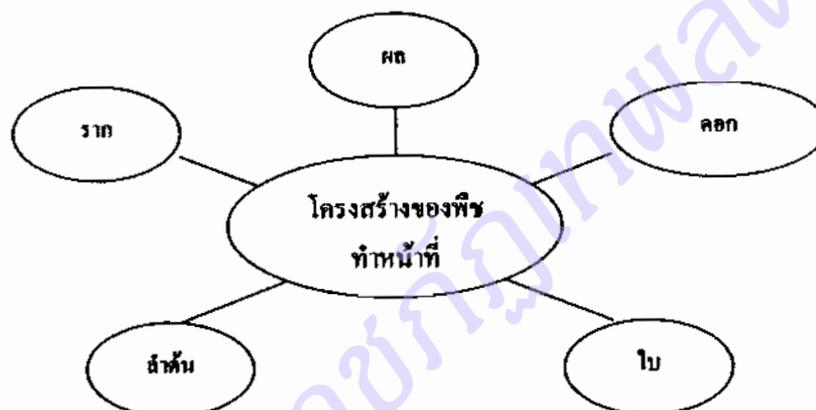
3. แผนที่วงกลม (a circle map) ใช้ในการเสนอขั้นตอนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันเรียงตามลำดับเป็นวงกลม

4. แผนที่ความคิดรวบยอด (a concept map) ใช้ในการเขียนแสดงความคิดรวบยอดไว้ที่กลางแล้วลากเส้นให้สัมพันธ์กับความคิดรวบยอดอื่นๆ ที่สำคัญรองลงไปหรือซับซ้อน

5. แผนที่รูปแมงมุม (a spider map) ใช้ในการเขียนแสดงความคิดรวบยอดที่สำคัญในกึ่งกลาง แล้วแตกความคิดรวบยอดย่อยออกไปหลายทิศทาง

สรุปได้ว่า แผนที่ความคิดมีหลายประเภทด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นแผนภูมิแบบเปรียบเทียบ แบบจำแนกประเภท แบบลำดับเหตุการณ์แบบแสดงเหตุผล หรือแบบพรรณนา อย่างไรก็ตาม การจะสร้างแผนที่ความคิดได้นั้น ผู้เรียนต้องเข้าใจขั้นตอน หลักการ และวิธีสร้างก่อนจึงจะทำให้ผู้เรียนสร้างแผนที่ความคิดได้อย่างชัดเจน และสื่อความหมายได้อย่างสมบูรณ์ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบแผนที่ความคิดรูปแมงมุม

กฎเกณฑ์ของแผนที่ความคิด

การสร้างแผนที่ความคิดมีกฎเกณฑ์ตามที่บูซาน (Buzan, 1997, pp 97-105) กำหนดลักษณะพื้นฐานไว้ สรุปได้ดังต่อไปนี้

เทคนิค (techniques) แผนที่ความคิด เป็นเครื่องมือที่อาศัยเทคนิคที่ช่วยทำให้ประสิทธิภาพทางการคิดเพิ่มขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะพื้นฐานที่ต้องมีในแผนที่ความคิด โดยแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ ได้ดังนี้

1. ใช้ในการเน้น (use emphasis) การสร้างแผนที่ความคิดจะเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของความคิดในแผนผัง โดยอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ
2. การใช้รูปภาพตรงกลาง และใช้สีตั้งแต่ 3 สีขึ้นไป เพื่อให้รูปภาพมีความน่าสนใจ
3. การใช้รูปภาพ และคำที่มีมิติต่างกัน เพราะมิติจะทำให้ดูโดดเด่นขึ้น ซึ่งมีผลทำให้จำและสื่อสารได้ง่ายขึ้น

4. การใช้คำ หรือรูปภาพที่สามารถรับรู้และเข้าใจได้ง่ายจะช่วยให้เข้าใจแผนผังได้ดียิ่งขึ้น

5. การใช้คำ เส้น และรูปภาพที่มีขนาดแตกต่างกัน ซึ่งขนาดจะเป็นตัวบอกระดับความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ในแผนผัง

6. การเว้นระยะระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของแผนผังที่เหมาะสม จะช่วยเพิ่มความชัดเจนของภาพ และช่วยให้เห็นถึงลำดับความสำคัญของการแยกแยะประเด็น

ใช้การเชื่อมโยงสัมพันธ์ (use association) ในการสร้างแผนที่ความคิด (mind mapping) ต้องอาศัยการเชื่อมโยงของความคิดที่ผู้สร้างสามารถถ่ายทอดออกมาได้ด้วยการใช้เทคนิคต่าง ๆ ดังนี้

1. การใช้ลูกศรเมื่อต้องการเชื่อมโยงความคิดภายในความคิดหลักเดียวกัน หรือระหว่างความคิดหลักแต่ละความคิด ซึ่งลูกศรนี้อาจจะมีหัวเดียว (uni - directional) หรือหลายหัว (multi - headed) ก็ได้ และสามารถชี้ไปข้างหลัง หรือข้างหน้าก็ได้

2. การใช้สีเดียวกันในการแสดงความเชื่อมโยงของความคิด ซึ่งสีจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นความจำ และช่วยจัดประกายความคิดสร้างสรรค์ด้วย

3. การใช้รหัสหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ดอกจัน อัศเจรีย์ เครื่องหมายคำถาม ไว้ข้างคำ เพื่อแสดงความเชื่อมโยงของความคิด หรือมิติอื่น ๆ ซึ่งรหัสจะเป็นตัวช่วยให้เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของแผนผังได้ทันที และช่วยประหยัดเวลา โดยใช้แทนคน องค์ประกอบต่าง ๆ หรือกระบวนการต่าง ๆ เป็นต้น

มีความชัดเจน (be clear) แผนที่ความคิดจะต้องมีความชัดเจนในประเด็นต่อไปนี้

1. ใช้คำหลัก (key word) ในการแสดงความคิดเพียงหนึ่งความคิดเท่านั้น
2. เขียนคำทุกคำที่เป็นการแสดงถึงความคิดของผู้สร้างแผนที่ความคิด โดยคำที่ใช้ต้องกะทัดรัด และสามารถแสดงถึงความสำคัญได้ด้วยการใช้ตำแหน่งบนแผนผัง
3. การเขียนคำจะเขียนเหนือเส้นแต่ละเส้น
4. ลากเส้นแต่ละเส้นให้มีความยาวเท่ากับความยาวของคำ
5. ลากเส้นหลัก เพื่อเชื่อมโยงรูปภาพตรงกลางกับความคิดหลัก
6. แสดงความเชื่อมโยงของเส้นแต่ละเส้นกับเส้นอื่น ๆ
7. ลากเส้นหลักให้หนากว่าเส้นอื่น ๆ
8. สร้างแผนผังให้มีลักษณะที่ต่อเนื่องไม่ขาดคอนออกจากกัน
9. วาดรูปภาพให้มีความชัดเจนที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แผนที่ความคิดที่ชัดเจนนั้น จะมี ลักษณะที่งดงาม และดึงดูดความสนใจ
10. พยายามวางกระดาษที่จะใช้วาดแผนผังให้อยู่ในแนวนอน เพราะจะทำให้มีพื้นที่ว่าง(space) ในการวาดแผนผังมากขึ้น

11. พยายามเขียนคำต่าง ๆ ไม่ให้กลับหัว เพราะจะทำให้ง่ายต่อการเข้าใจ ความคิดที่แสดงออกมามากยิ่งขึ้น ยิ่งเขียนคำให้อยู่ในแนวนอนมากเท่าใด ก็จะอ่านแผนผังได้ง่ายขึ้นเท่านั้น

มีการพัฒนารูปแบบของตนเอง (personal style) แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรักษากฎเกณฑ์พื้นฐานของแผนที่ความคิดด้วย การสร้างแผนที่ความคิดเป็นการแสดงถึงลักษณะทางความคิดที่เป็นส่วนตัวของผู้สร้าง ซึ่งจะทำให้จดจำข้อมูลของแผนผังได้ง่ายขึ้น แต่ก็ต้องรักษากฎเกณฑ์พื้นฐานของแผนที่ความคิดไว้ให้ครบถ้วนด้วย

นอกจากนี้ ธัญญา ผลอนันต์ (2541, หน้า 43-48) ได้สรุปกฎเกณฑ์ของแผนที่ความคิดไว้ ดังนี้

1. เริ่มด้วยวาดรูปภาพจากศูนย์กลางตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษ โดยวางกระดาษตามแนวนอน ภาพ ๆ เดียวจะสื่อความหมายแทนคำมากกว่าพินคำ ทั้งยังช่วยเชื่อมโยงความคิด ทำให้พื้นที่ความจำได้ง่ายขึ้น
2. หัวข้อสำคัญของเรื่องแตกออกจากภาพศูนย์กลาง และเขียนด้วยตัวอักษรหนา เส้นที่แตกออกจากภาพศูนย์กลางควรหน้าเรียว ไม่ทื่อแข็ง และเขียนด้วยอักษรหนา ความยาวของคำเท่ากับความยาวของเส้น เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการคิด
3. เขียนคำเหนือเส้น โดยแต่ละเส้นต้องเชื่อมต่อกับเส้นอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และโครงสร้างของแผนที่ความคิด โดยแตกออกเป็นกิ่งก้านสาขาแผ่ไปอย่างไม่สิ้นสุด
4. ใช้รูปภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในการเขียนแผนที่ความคิด เพื่อเป็นการช่วยการทำงานของสมอง ดึงดูดสายตา และช่วยในการจำ
5. ใช้สีอย่างน้อย 3 สีระบาย ตกแต่งลงบนแผนที่ความคิด เพื่อเน้นความสำคัญ และช่วยกระตุ้นกิจกรรมการใช้จินตนาการของสมอง ทั้งยังช่วยดึงดูดความสนใจด้วย

ลักษณะของแผนที่ความคิดที่ดี

ในหนังสือกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (2549, หน้า 3) ได้กล่าวถึงลักษณะของแผนที่ความคิดที่ดีไว้ คือ

1. แผนที่ความคิดไม่ควรมีความยุ่งเหยิง ถึงแม้จะมีการแตกแขนงของความคิดมากมาย แต่ผู้อ่านก็สามารถเข้าใจความคิด และขั้นตอนของความคิดที่แสดงในแผนที่ความคิดได้โดยไม่สับสน
2. รูปภาพและคำมีความหมายชัดเจน และมีความเป็นรูปธรรม สามารถเข้าใจได้ง่ายและใช้เวลาน้อย

สรุปได้ว่า แผนที่ความคิด จะเน้นความสำคัญของแผนผัง โดยอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น รูปภาพ สี เส้น ความชัดเจนของคำ การเชื่อมโยงความคิดที่ผู้เขียนถ่ายทอดออกมา โดยใช้รูปแบบที่แตกต่างกัน

ขั้นตอนการสร้างแผนที่ความคิด

นักการศึกษาได้เสนอวิธีการนำแผนที่ความคิดไปใช้ในการสอน รวมทั้งขั้นตอนในการทำแผนที่ความคิดไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2545, หน้า 132) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างแผนที่ความคิดไว้ทั้งหมด 4 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 กำหนดชื่อเรื่องหรือความคิดรวบยอดสำคัญ

1.2 ระดมสมองที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่องหรือความคิดรวบยอดสำคัญเป็นคำหรือวลีสั้น ๆ แล้วจดบันทึก

1.3 นำคำหรือวลีที่จดบันทึกที่เกี่ยวข้องเนื่องสัมพันธ์กันมาจัดกลุ่ม แล้วตั้งชื่อกลุ่มคำเป็นหัวข้อย่อย และเรียงลำดับกลุ่มคำ

1.4 ออกแบบแผนที่ความคิดโดยเขียนชื่อเรื่องไว้ตรงกลางหน้ากระดาษ แล้ววางชื่อกลุ่มคำ (หัวข้อย่อย) รอบชื่อเรื่อง นำคำที่สนับสนุนวางรอบชื่อกลุ่มคำ แล้วใช้เส้นโยงกลุ่มคำให้เห็นความสัมพันธ์ เส้นโยงอาจเขียนคำอธิบายก็ได้ กลุ่มคำอาจแสดงด้วยภาพ

ชุดิมา วัฒนศิริ (2542, หน้า 7) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างแผนที่ความคิดไว้ 4 ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

1. เขียนคำหลัก หรือชื่อเรื่อง และคำที่เป็นมโนทัศน์ต่าง ๆ เป็นรายการไว้ทั้งหมด

2. จัดลำดับความสำคัญของมโนทัศน์ทั้งหมด

3. กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์

4. ลงมือเขียน แล้วแก้ไขปรับแต่งให้เป็นแผนภูมิที่สวยงาม

นอกจากนี้ ไคลน์ และคนอื่นๆ (Klein et al., 1991, p.279) ได้เสนอวิธีการสร้างแผนที่ความคิดไว้ดังนี้

1. เลือกคำศัพท์สำคัญของเค้าเรื่อง หรือหัวข้อ และเขียนคำที่เป็นหัวเรื่อง เช่น การพายเรือ ลงตรงกลางแผนที่ความคิด

2. ครูให้นักเรียนคิดคำที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่อง เมื่อนักเรียนบอกคำ ครูเขียนคำนั้น ๆ ลงบนกระดาษรอบ ๆ คำสำคัญหรือหัวเรื่อง เช่น เกี่ยวกับเรือ นักเรียนนึกถึงคำว่า ปลา, ดิน, น้ำ, ซายหาด เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนอธิบายว่า ทำไมจึงคิดว่า การพายเรือ เป็นคำศัพท์สำคัญ ซึ่งนักเรียนอาจจะอธิบายว่า เมื่อพูดถึงการตกปลา การพายเรือ ซึ่งเป็นหัวข้อสำคัญของเรื่อง

3. นักเรียนอภิปรายวิธีที่คำสัมพันธ์กับคำอื่น ๆ เช่น เราใช้เรือเพื่อออกไปตกปลา หรือ เราพายเรืออยู่ในน้ำ เป็นต้น

บุชาน (Buzan, 1997, p.96) กล่าวถึงวิธีการสร้างแผนที่ความคิด ไว้ดังนี้

1. เริ่มด้วยภาพสี่ตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษ ภาพ ๆ เดียวมีค่ากว่าคำพันคำ ช่างยังช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และเพิ่มความจำมากขึ้นด้วย ให้วางกระดาษแนวนอน

2. ใช้ภาพให้มากที่สุด ในแผนที่ความคิดส่วนที่ใช้ภาพได้ให้ใช้ก่อนคำ หรือใช้รหัส เป็นการช่วยการทำงานของสมอง ดึงดูดสายตาและช่วยจำ

3. ควรเขียนคำบรรจงตัวใหญ่ ๆ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ เพื่อการย้อนกลับมาอ่านใหม่ จะทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น สะดุดตา อ่านง่ายชัดเจน จะช่วยให้ประหยัดเวลาเมื่อย้อนกลับมาอ่านอีกครั้ง

4. เขียนคำเหนือเส้น แต่ละเส้นต้องเชื่อมต่อกับเส้นอื่น ๆ เพื่อให้แผนที่ความคิดมีโครงสร้างพื้นฐานรองรับ

5. คำควรจะมีลักษณะเป็นหน่วยคำ กล่าวคือ คำละเส้น เพราะจะช่วยให้แต่ละคำเชื่อมโยงกับคำอื่น ๆ ได้ง่ายอิสระ เปิดทางให้แผนที่ความคิดคล่องตัวและยืดหยุ่นมากขึ้น

6. ใช้สีให้ทั่วแผนที่ความคิด จะช่วยยกระดับความจำ เพลิดเพลินกระตุ้นสมองซีกขวา

7. เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ควรปล่อยให้สมองมีอิสระมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อย่ามัวคิดว่า จะเขียนลงตรงไหนดี หรือจะใส่หรือไม่ใส่อะไร เพราะจะทำให้เสียเวลา และความคิดหยุดชะงัก

สรุปได้ว่า การที่จะสร้างแผนที่ความคิดให้ได้ดีนั้น ผู้สร้างต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาอย่างชัดเจน เพราะการสร้างแผนที่ความคิดนั้น จะต้องสร้างให้สัมพันธ์กับเนื้อหาเรียงลำดับความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อยให้ถูกต้อง ใช้คำเชื่อมระหว่างคำอื่น ๆ ได้เหมาะสม อาจใช้รูปภาพ และสีมาประกอบ เพื่อให้แผนที่ความคิดมีความน่าสนใจ และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประโยชน์ของแผนที่ความคิด

ธัญญา ผลอนันต์ (2542, หน้า 67) กล่าวถึงประโยชน์ของแผนที่ความคิดว่า เป็นการวางโครงเรื่องที่จะเขียนได้อย่างครอบคลุมประเด็นความคิดสำคัญ ๆ เพื่อลงรายละเอียดที่ละเอียด ประเด็น ช่วยขจัดปัญหาการเขียนซ้ำ สามารถนำไปใช้เขียนรายงาน จัดบันทึกได้ผลเป็นอย่างดี นอกจากนี้แผนที่ความคิดยังช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นความคิดหลักอย่างเด่นชัดกว่าเดิม มองเห็นความสัมพันธ์ที่สำคัญของแต่ละความคิดเชื่อมโยงให้เห็นอย่างชัดเจน โดยความคิดที่สำคัญกว่าอยู่ใกล้จุดศูนย์กลางมากกว่าความคิดที่สำคัญน้อยจะอยู่ริมขอบ การสร้างแผนที่ความคิดจึงเป็นการปลูกฝังนิสัยให้หยั่งรากฝังลึก และเป็นวิธีที่สมองได้รับการจัดระบบเชื่อมโยงเพื่อดึงความคิดออกมาโดยใช้คำ ใช้สีต่าง ๆ และใช้สัญลักษณ์ในการจัดระบบเชื่อมโยงช่วยใน

การพัฒนาสมองทั้งซีกซ้าย (การวิเคราะห์) ซีกขวา (การสังเคราะห์) รวมทั้งช่วยพัฒนาการคิด
 ขั้นสูง จัดระบบข้อมูลให้เป็นระบบไม่กระจัดกระจาย ซึ่งการใช้แผนที่ความคิดสามารถใช้ได้กับ
 ผู้เรียนตั้งแต่อายุ 5 ปีขึ้นไป

สรุปว่า แผนที่ความคิดมีประโยชน์ในการเขียนเรื่องประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะ
 การวางโครงเรื่อง การเขียนรายงาน การจดบันทึก การพัฒนาการคิด และช่วยในการจัดเก็บ
 ข้อมูลอย่างเป็นระบบ สามารถทำให้ผู้เขียนมองเห็นความสัมพันธ์ของแต่ละความคิดและ
 สามารถเชื่อมโยงกันได้เป็นอย่างดี

การสอนปกติ

1. ความหมายของการสอนปกติ

การสอนปกติ เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้
 ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของเรื่องที่สอนได้ตามจุดประสงค์ ที่เน้นการถ่ายทอดความรู้แบบ
 บรรยายและการใช้สื่อประกอบการสอนเป็นส่วนใหญ่

2. ขั้นตอนการสอนปกติ

2.1 ขั้นตอนการสอนปกติ ของกรมวิชาการ (2545, หน้า 98-99)

2.1.1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ครูใช้คำถามหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้นักเรียน
 เกิด ความพร้อมและเกิดความตั้งใจที่จะเรียน

2.1.2 ชี้นำสอน ครูดำเนินการสอนเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ในเนื้อหา ใน
 การสอนจะใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น การอภิปราย สถานการณ์จำลอง การใช้บทบาทสมมติ เพื่อ
 ช่วยให้การสอนน่าสนใจและสร้างความสนใจนักเรียนมากขึ้น

2.1.3 ชี้นำสรุป นักเรียนช่วยกันสรุปและเน้นย้ำประเด็นสำคัญของเนื้อหา เพื่อ
 ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและเห็นความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ ของเนื้อหาที่เรียน
 มาแล้ว

2.1.4 ชี้นำวัดผลและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนทดสอบและทำ
 แบบฝึกหัดทำให้ครูทราบผลการเรียนรู้ของนักเรียน

2.2 ขั้นตอนการสอนปกติ อารยา กล้าหาญ (2545, 92) กล่าวถึงขั้นตอนการ
 สอนปกติไว้ ดังนี้

2.2.1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน มีการทบทวนความรู้เดิม แจ้างจุดประสงค์การ
 เรียนรู้เพื่อตั้งนักเรียนสู่เนื้อหาใหม่ โดยวิธีการที่หลากหลาย เช่น เกม บทบาทสมมติ นิทาน
 เพลง เป็นต้น

2.2.2 ชี้นำกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วยการเสนอเนื้อหาการเรียน
 ให้กับผู้เรียนโดยให้นักเรียนใช้วิธีการต่างๆ เช่น การอธิบาย การสนทนาซักถาม คอบปาก

เปล่า อภิปรายการทำแบบฝึกหัด การทำกิจกรรม ใบงานหรือการทำงานกลุ่ม ประกอบกับการใช้สื่อการสอน รูปภาพ ใบงาน หรือสัญลักษณ์ประกอบการเรียนการสอน

2.2.3 ชั้นสรุปทบทวน ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปหลักการและสาระร่วมกัน

2.2.4 ชั้นวัดและประเมินผล เป็นการตรวจสอบเพื่อวินิจฉัยว่านักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้านักเรียนยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ก็จะได้รับการสอนซ่อมเสริมก่อนเรียนเนื้อหาใหม่ต่อไป โดยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะปฏิบัติกิจกรรม การตอบคำถาม การทำแบบฝึกหัดและการตรวจแบบทดสอบ

ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ขั้นตอนการสอนปกติของกรมวิชาการ เพราะมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายสามารถพัฒนาให้นักเรียนให้มีความรู้ทางทักษะการเขียนเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานในการเรียนการเขียนเรียงความต่อไป

เจตคติ

เจตคติเดิมใช้คำว่า ทัศนคติ ต่อมาคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยความเห็นชอบของราชบัณฑิตยสถานให้ใช้คำว่า เจตคติ และกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ใช้คำนี้มาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

เจตคติดีมีลักษณะเป็นนามธรรม เราไม่อาจสัมผัสเจตคติได้โดยตรง แต่เราอาจทราบเจตคติของบุคคลได้จากการสังเกตพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล

ความหมายของเจตคติ

มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของเจตคติไว้ดังนี้

สุวิไล เรียงวัฒนสุข (2535, ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคคล สิ่งของ สถาบัน และสิ่งที่เป็นนามธรรม

นพมาศ ธีรวิสิน (2539, ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ท่าทีของบุคคลที่จะตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ สังกัป์ และสถานการณ์ต่าง ๆ

โดยสรุป เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกหรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัสดุ สถาบัน สถานการณ์ต่าง ๆ และความรู้สึกดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดให้แสดงพฤติกรรม หรือแนวโน้มของการตอบสนองออกมาในทางบวก หรือทางลบ หรืออาจเป็นไปในทางสนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้

องค์ประกอบของเจตคติ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2543, หน้า 349) ได้แบ่งองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ประการ ซึ่งประกอบกันเป็นเจตคติของบุคคล ดังต่อไปนี้

1. ด้านความรู้สึก (affective component) การที่บุคคลจะมีเจตคติอย่างไร เช่น ชอบหรือไม่ชอบ อะไรก็ตาม จะต้องขึ้นกับปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ ความรู้สึก เพราะความรู้สึกจะบ่งชี้ว่าชอบหรือไม่ชอบ เช่น ความรู้สึกชอบเป็นครู หรือไม่ชอบเป็นครู เป็นต้น

2. ด้านความรู้ (cognitive component) บุคคลจะมีเจตคติ ใดๆ จะต้องอาศัย ความรู้สึกหรือประสบการณ์ ว่าเคยรู้จักหรือเคยรับรู้มาก่อน มิฉะนั้น บุคคลไม่อาจจะกำหนด ความรู้สึกหรือทำที่ว่าชอบหรือไม่ชอบก็ได้ เช่น บุคคลที่จะบอกว่าชอบเป็นครู หรือไม่ชอบเป็น ครูนั้น จะต้องทราบเสียก่อนว่า ครูมีบทบาทอย่างไร มีรายได้เท่าไร และจะก้าวหน้าเพียงใด มิฉะนั้นไม่อาจบอกถึงเจตคติของตนได้

3. ด้านพฤติกรรม (behavior component) บุคคลจะมีเจตคติ ใดๆ ให้สังเกต จากการกระทำหรือพฤติกรรม ถึงแม้ว่า พฤติกรรมจะเป็นองค์ประกอบสำคัญของเจตคติ แต่ยังมี ความสำคัญน้อยกว่าความรู้สึก เพราะในบางครั้ง บุคคลจะกระทำไปโดยขัดกับความรู้สึก เช่น ยกมือไหว้ และกล่าวคำสวัสดิ แต่ในความรู้สึกจริง ๆ นั้น อาจมิได้เลื่อมใสศรัทธาเลยก็ได้ เจตคติมีผลกระทบท่อพฤติกรรมมนุษย์ ถ้ามนุษย์เจตคติเชิงบวก จะแสดงพฤติกรรมเชิง สร้างสรรค์ในทางตรงข้าม ถ้ามนุษย์มีเจตคติเชิงลบ อาจจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวและทำลาย ได้

ความหมายของแบบวัดเจตคติ

เจลิม พักอ่อน (2546, หน้า 12) กล่าวไว้ว่า แบบวัดเจตคติเป็นชุดของข้อคำถาม ด้านความรู้สึกที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางบวกหรือทางลบ ซึ่งมีการกำหนดระดับของคำตอบไว้ เป็นช่วง ๆ (Interval) ให้กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบตามความรู้สึกที่แท้จริง ซึ่งเจตคติจะ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เป็นความรู้หรือความเชื่อ (cognitive or belief component) ซึ่งเป็น การรับรู้หรือความเชื่อของบุคคลต่อสิ่งเรานั้น

2. ส่วนที่เป็นความรู้สึกหรือการประเมิน (feeling or evaluating component) ซึ่งเป็น กิริยาทำที่ที่แสดงออกว่าชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งเรานั้น

3. ส่วนที่เป็นพฤติกรรม (behavioral component) ซึ่งเป็นความโน้มเอียงที่จะ กระทำหรือจะปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งเรานั้น

ฉะนั้น การวัดเจตคติจึงต้องวัดทั้ง 3 องค์ประกอบของเจตคติ และจะต้องวัดเป็นภาพรวม ๆ โดยพิจารณากิริยาท่าทีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในหลายด้าน หลายประการรวมกัน มิใช่วัดจากการกระทำหรือพฤติกรรมอย่างเดียว นอกจากนี้ การวัดเจตคดียังต้องปกป้องทั้งปริมาณความมากน้อยของเจตคติที่มีต่อสิ่งเร้าและทิศทางที่บอกว่ามีเจตคติไปในทางบวกหรือทางลบด้วย

ประเภทของแบบวัดเจตคติ

เฉลิม พักอ่อน (2546, หน้า 13) ได้แบ่งประเภทของแบบวัดเจตคติออกได้ดังนี้ คือ

1. แบบของเทอร์สโตน (Thurstone's Scale) แบบวัดเจตคติของเทอร์สโตน ประกอบด้วยคำถามจำนวนมาก เพื่อวัดเจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ระดับของเจตคติหรือความรู้สึกตามแบบของเทอร์สโตน แบ่งออกเป็น 11 ระดับ (scale) เริ่มจากระดับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1) ไปจนถึงเห็นด้วยอย่างยิ่ง (11) ระดับกลางเป็นความรู้สึกไม่แน่ใจ (6) หรืออีกนัยหนึ่ง ความรู้สึกในทางลบมีระดับ 1 – 5 ความรู้สึกระดับกลาง มีระดับ 6 ความรู้สึกในทางบวกมีระดับ 7 – 11 แต่ละข้อจะมีค่าระดับเจตคติประจำข้อ (scale value : S) ซึ่งได้มาจากการตัดสินของกลุ่มผู้ตัดสิน ซึ่งมีจำนวนประมาณ 50 – 100 คน การตอบผู้ตอบเลือกข้อความที่เห็นด้วยมากที่สุด จำนวนข้อความที่กำหนดให้เลือกผู้ตอบได้คะแนนตามค่า S ของข้อที่เลือก

2. แบบของลิเคิร์ท (Likert's Scale) แบบวัดเจตคติของลิเคิร์ท ประกอบด้วยข้อความที่แสดงเจตคติ หรือความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางบวก ในแบบวัดจะต้องประกอบไปด้วยทั้งข้อความทางบวกและทางลบในจำนวนพอ ๆ กัน ระดับเจตคติตามแบบของลิเคิร์ทนิยมแบ่งออกเป็น 5 ระดับ (scale) คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถ้าเป็นข้อความทางบวกจะมีคะแนน 5 4 3 2 1 (หรือ 4 3 2 1 0) ถ้าเป็นข้อความทางลบจะมีคะแนน 1 2 3 4 5 (หรือ 0 1 2 3 4) เช่น การวัดเจตคติต่อการเรียน การตอบจะให้ผู้ตอบตอบทุกข้อ โดยแต่ละข้อเลือกระดับที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงมากที่สุด ผู้ตอบได้คะแนนตามระดับที่เลือกตอบแต่ละข้อ แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย ได้เป็นคะแนนเจตคติของผู้นั้น

3. แบบของออสกู๊ด (Osgood's Scale) แบบวัดเจตคติของออสกู๊ด เรียกกันทั่วไปว่า วิธีหาความแตกต่างของความหมาย (semantics differential method) มีลักษณะคล้ายกับการหาความหมายของมโนทัศน์ ด้วยการกำหนดมโนทัศน์ ซึ่งอาจจะเป็นคำ ข้อความ หรือวลี มาให้ตอบด้วยการประเมินจาก 7 ช่วง ตามความหมายของคำศัพท์ตรงกันข้าม ซึ่งแบบวัดเจตคติของออสกู๊ดจะประกอบด้วยข้อความที่เป็นคำศัพท์ที่มีความหมายตรงกันข้ามเป็นคู่ ๆ แต่ละเรื่องที่จะวัดประกอบด้วยคำคุณศัพท์ 3 ประเภท หรือประเภทใดประเภทหนึ่งต่อไปนี้

3.1 คำคุณศัพท์แสดงการประเมิน เช่น ดี เลว น่ารัก น่าเกลียด หล่อ ชีโหร

3.2 คำคุณศัพท์แสดงศักยภาพ เช่น แข็งแรง อ่อนแอ หนัก เบา ใหญ่ เล็ก

3.3 คำคุณศัพท์แสดงการเคลื่อนไหว เช่น ร่าเริง เศร้าซึม เร็ว ช้า สว่าง มืด

ระดับเจตคติหรือความรู้สึกตามแบบของออสกูดนี้ แบ่งเป็น 7 ระดับ คือ 7 6 5 4 3 2 1 (หรือ 3 2 1 0 (-1) (-2) (-3) จากคุณศัพท์ทางบวกไปหาคุณศัพท์ทางลบ การตอบ ผู้ตอบ ตอบทุกข้อโดยแต่ละข้อเลือกระดับที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงมากที่สุด ผู้ตอบจะได้คะแนนตามระดับที่เลือกตอบแต่ละข้อแล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย ได้เป็นคะแนนเจตคติของผู้นั้น

สำหรับการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกแบบวัดเจตคติของลิเคิร์ท เพราะว่าแบบวัดเจตคติจะประกอบด้วยข้อคำถามที่แสดงเจตคติ หรือความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางบวก ในแบบวัดจะต้องประกอบไปด้วยข้อคำถามทางบวกและทางลบในจำนวนพอ ๆ กัน และสเกลแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ซึ่งเป็นสเกลที่ไม่มากหรือน้อยเกินไป ในการตอบจะให้ผู้ตอบตอบทุกข้อ โดยแต่ละข้อเลือกระดับ ที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงมากที่สุด ผู้ตอบได้คะแนนตามระดับที่เลือกตอบแต่ละข้อแล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

เสถียร ณ เชียงใหม่ (2541, หน้า 54) ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้ผังมโนภาพที่มีต่อการเขียนเรียงความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแม่ปู้คา จำนวน 29 คน โรงเรียนบ้านป่าเอื้อง จำนวน 13 คน โดยการแบ่งกลุ่มตัวอย่าง ได้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจำนวนเท่าๆ กัน กลุ่มทดลองเรียนการเขียนเรียงความโดยใช้ผังมโนภาพ กลุ่มควบคุมใช้การเขียนเรียงความแบบปกติ ทำการทดลอง 10 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที ทำการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถทาง การเขียนเรียงความ จากนั้นเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทั้ง 2 กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนการเขียนเรียงความโดยใช้ผังมโนภาพมีความสามารถในการเขียนเรียงความแตกต่างจากนักเรียนที่เรียนเขียนเรียงความแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความสูงกว่ากลุ่มควบคุม

สมาน ถาวรัตน์ (2541, หน้า 35) ศึกษา ผลการฝึกใช้เทคนิคแผนผังทางปัญญาที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 42 คน นักเรียนกลุ่มทดลองได้รับการฝึกเทคนิคแผนผังทางปัญญา จำนวน 12 ครั้ง ส่วนกลุ่มควบคุมทำกิจกรรมตามปกติ ผลการวิจัยพบว่าคะแนนความคิดสร้างสรรค์หลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง สูงกว่ากลุ่มควบคุม และสูงกว่าก่อนการทดลองในแต่ละระดับของลักษณะบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ 0.01 แต่คะแนนความคิดสร้างสรรค์จากงานประดิษฐ์หลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน

วีรบุช โจมพรม (2542, หน้า 44) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยใช้ผังมโนภาพและที่เรียนปกติ ก่อนการทดลองพบว่านักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความสามารถทางการเขียนเรียงความไม่แตกต่างกัน แสดงว่านักเรียนทั้งสองกลุ่มมีพื้นฐานความสามารถทางการเขียนเรียงความเท่ากัน แต่หลังการทดลองพบว่า นักเรียนที่เรียนเขียนเรียงความโดยใช้ผังมโนภาพมีผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ธัญญภรณ์ อุชชิน (2543, หน้า 39) ศึกษาการพัฒนาทักษะการเขียนเรียงความโดยใช้เทคนิคปฏิบัติการสอดส่องกับการเรียนปกติ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์ จังหวัดนนทบุรี จำนวน 73 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุม จำนวน 34 คน กลุ่มทดลอง จำนวน 39 คน ผลการทดลองพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้เทคนิคปฏิบัติการสอดส่อง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการเขียนเรียงความสูงกว่านักเรียนที่เรียนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุพรรณิ สุวรรณเจรัส (2543, หน้า 58) ศึกษาผลของการฝึกโดยใช้แผนที่ความคิดที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) จำนวน 116 คน กลุ่มทดลองได้รับการฝึกโดยใช้แผนที่ความคิด จำนวน 10 กิจกรรม ส่วนกลุ่มควบคุมสอนตามปกติ เก็บรวบรวมข้อมูล 3 ระยะ ก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล โดยใช้แบบสอบถามการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าเฉลี่ยของคะแนนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และไม่พบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังการทดลองกับระยะติดตามผลของนักเรียนกลุ่มทดลอง

นวลเพ็ญ พุมรินทร์ (2546, หน้า 44) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยใช้ผังมโนภาพและที่เรียนตามปกติ พบว่านักเรียนที่เขียนเรียงความโดยใช้ผังมโนภาพ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุวรรณา ชมโคกกรวด (2547, หน้า 99) ศึกษาการพัฒนาทักษะการเขียนเรียงความ ด้วยแผนภูมิความคิด วิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองปรือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำนวน 39 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยแผนภูมิความคิดมีความกระตือรือร้น สนุกสนาน กล้าแสดงออก

มีทัศนคติที่ดีต่อการเขียนเรียงความ และมีพัฒนาทักษะการเขียนเรียงความ ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด 60 คะแนน

จตุพร ชาดง (2547, หน้า 58) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาทักษะการเขียนเรียงความ ด้วยแผนที่ความคิด วิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ใช้กลุ่มตัวอย่าง 39 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาทักษะการเขียนเรียงความด้วยแผนที่ความคิดมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังสิ้นสุดการพัฒนา ผ่านเกณฑ์ทุกคน คิดเป็นร้อยละ 79.25 และมีลักษณะอันพึงประสงค์ได้แก่ การร่วมมือกันทำงาน มีทักษะกระบวนการปฏิบัติงาน มีความขยันอดทนรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ ละเอียดรอบคอบ มีความเชื่อมั่น กล้าคิดกล้าตัดสินใจ

สุธิพร ฤทธิเดช (2547, หน้า 85) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ชนิดของคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้แผนที่ความคิดและไม่ใช้แผนที่ความคิด กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้อง จำนวน 30 คน กลุ่มควบคุม จำนวน 1 ห้อง จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ชนิดของคำในภาษาไทย ของนักเรียนที่จัดการเรียนรู้โดยใช้แผนที่ความคิดสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่จัดการเรียนรู้โดยไม่ใช้แผนที่ความคิดอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จันทร์เจ้า เกียรติ (2547, หน้า 104) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอนโดยวิธีการแผนที่ความคิดกับการเรียนแบบร่วมมือ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยนักเรียนที่เรียนโดยใช้แผนที่ความคิดมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนแบบร่วมมือ

งานวิจัยต่างประเทศ

เฮนนิ่ง (Henning, 1980, p 2424) ศึกษาเรื่อง การเขียนเรียงความและรูปแบบของภาษาที่เป็นทางการ เพื่อดูว่าปัจจัยในการเขียนเรียงความมีอยู่ 3 อย่างคือ การเขียน การอ่าน และการใช้ภาษา โดยให้นักเรียนเขียนเรียงความ จดหมาย และหนังสือพิมพ์ พบว่า การเขียนเรียงความเป็นโครงสร้างที่ยุงยากที่สุดในงานเขียน 3 ประเภท รองลงมาคือการเขียนจดหมาย และการเขียนหนังสือพิมพ์

กรีนเบิร์ก (Greenberg, 1981, pp. 685-A) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อิทธิพลความแตกต่างในการเขียนเรียงความของนิสิตชั้นปีที่ 1 โดยศึกษาข้อมูลจากการถามประสบการณ์ส่วนตัวของนิสิตในการพัฒนาการเขียนเรียงความที่มีคุณภาพ ศึกษาประเภทงานเขียนที่จัดอยู่ในการเขียนที่มีคุณภาพควบคุมประโยค ตัวสะกดที่เขียนผิด และความยาวของเรียงความโดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเรียงความที่มีคุณภาพดี กับคะแนนเรียงความที่

มีคุณภาพต่ำแตกต่างกัน นอกจากนั้นความสามารถในการใช้ภาษาให้เป็นมาตรฐานและการเขียนที่ผิดพลาด ครูจะใช้เป็นเครื่องมือทำนายการประเมินคุณภาพมากกว่ารูปแบบการเขียนประโยคที่ซับซ้อนในการเขียนเรียงความ

แทรี โอลิน เฟลฟี (Terry Olin Phelps, 1981, p. 7) ศึกษาการเปรียบเทียบการสอนเรียงความแบบดั้งเดิม กับการสอนที่ใช้แนวทางทฤษฎีพัฒนาการเรียนรู้ของ เพียเจต์ ผสมผสานกับทฤษฎีการเขียนเรียงความ กลุ่มประชากรเป็นนักศึกษาปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัย โอกลาโฮมา พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการเขียนเรียงความสูงกว่ากลุ่มควบคุม และเมื่อสำรวจทัศนคติในการเขียนปรากฏว่า ทั้งสองกลุ่มมีพัฒนาการด้านทัศนคติดีขึ้น แต่กลุ่มทดลองมีคะแนนทัศนคติสูงกว่ากลุ่มควบคุมในด้านเนื้อหา อาจารย์ผู้สอน วิชิตสอน รวมทั้งค่าความเชื่อมั่นในการเขียนและการพัฒนาทัศนคติต่อการเรียนเรียงความ

ไมซ์ (Mize, 1982, pp. 3864-3865) ได้ศึกษาเรื่อง ผลคุณภาพการเขียนของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงเกรด 5 เมื่อได้เลือกหัวข้อเรื่องเอง หรือหัวข้อที่ครูกำหนดให้ โดยใช้เวลาเขียน 30 นาที พบว่า หัวข้อเรื่องที่นักเรียนเลือกเองมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อคุณภาพการเขียนเรียงความ ส่วนเรียงความที่ครูกำหนดหัวข้อเรื่องให้เขียนนั้น ได้รับการประเมินค่าสูงอย่างมีนัยสำคัญกว่าเรียงความที่เลือกหัวข้อเรื่องเอง เพศของผู้เขียนเรียงความ ไม่มีความแตกต่างต่อผลการวัดคุณภาพการเขียนเรียงความ

ดอริส เอ็ดนา ออสติน (Doris Edna Austin, 1983, p. 771) ศึกษาผลการอ่านอย่างวิเคราะห์ที่มีต่อทักษะการเขียนเรียงความในระดับวิทยาลัย โดยแบ่งนักศึกษาออกเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 25 คน กลุ่มทดลองได้รับการฝึกอ่านอย่างวิเคราะห์ประกอบการเขียน ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนด้วยวิธีปกติ ใช้ผลการสอนทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้ผลการเขียนเรียงความในสัปดาห์แรกและสัปดาห์สุดท้ายของการทดลอง พบว่า กลุ่มควบคุมคะแนนที่ได้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การใช้บทความหรือเนื้อหาการอ่านอย่างมีการวิเคราะห์เรื่อง ถ้อยคำ สำนวน ภาษา ศิลปะการเขียนที่ดีเหล่านี้ จะมีผลต่อการเขียนเรียงความได้อย่างดี

อัลเวอร์แมน (Alvermann, 1982, pp. 754-758) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ผลการใช้แผนที่ความคิดเป็นแบบฝึกหัดชนิดเติมคำกับนักเรียนระดับ 10 จำนวน 30 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 คน กลุ่มแรกเรียนด้วยการอ่านโดยใช้แผนที่ความคิด กลุ่มที่ 2 เรียนโดยใช้กิจกรรมการอ่านแบบธรรมดาในขณะที่อ่านบทอ่าน ผู้เรียนกลุ่มแรกจะต้องเติมข้อความลงในแผนที่ความคิดที่เส้นไว้ จากนั้นมีการอภิปรายสรุปใจความสำคัญของเรื่องจากแผนที่ความคิด แล้วใช้แบบทดสอบการเขียนถ่ายทอดความจำจากเรื่องที่อ่าน พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยแผนที่ความคิดสามารถจำใจความเรื่องที่อ่านได้ร้อยละ 73 ในขณะที่กลุ่มที่เรียนด้วยการอ่านแบบธรรมดาสามารถจำได้เพียงร้อยละ 57 สรุปว่า แผนที่ความคิดช่วยให้ผู้เรียนสามารถจำใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านได้ดียิ่งขึ้น

ทาริคานี(Taricani, 2002, pp. 68-69) ศึกษาเพื่อกำหนดผลการรวบรวมข้อมูลสะท้อนกลับเข้ากับการทำให้เกิดแผนผังความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้คำศัพท์ เทคนิคและความเข้าใจของผู้เรียน ผลโดยรวมของการทดลองในแต่ละครั้งทำการวัดโดยใช้คะแนนแต่ละคะแนนในแบบทดสอบเกณฑ์รวม แบบทดสอบคำศัพท์เทคนิค และแบบทดสอบความเข้าใจจากการศึกษาดังกล่าว พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างคะแนนแบบทดสอบของผู้เรียนที่ทำให้เกิดหัวข้อแผนผังความคิด เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนที่จับคู่เข้ากับผู้วิจัยที่ทำให้เกิดหัวข้อแผนผังแนวคิดจากนักศึกษาโดยใช้แผนผังแนวคิดที่เกิดขึ้นบางส่วน ซึ่งมีข้อมูลสะท้อนกลับและผู้ที่ไม่ใช่ข้อมูลสะท้อนกลับ กลุ่มประชากรในการศึกษาคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 150 คน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่ทำงานโดยมีแผนผังแนวคิดที่มีข้อมูลสะท้อนกลับทำคะแนนได้สูงกว่าผู้ที่ไม่ใช่ข้อมูลสะท้อนกลับ

จากงานวิจัยในประเทศ และงานวิจัยต่างประเทศที่กล่าวมา เกี่ยวข้องกับการสอนเขียนเรียงความที่สอนจากการเปรียบเทียบด้วยวิธีการทดลองต่างๆ และการใช้สื่อเป็นสิ่งเร้าในการเขียนเรียงความ ตลอดจนความสามารถในการอ่านจะมีความสัมพันธ์ต่อความสามารถในการเขียนเรียงความเป็นอย่างดี การสอนโดยใช้รูปแบบแผนที่ความคิด เป็นรูปแบบการสอนหนึ่งที่พัฒนาการสอนเขียนเรียงความได้เป็นอย่างดีเช่นกัน โดยการสร้างความเข้าใจจินตนาการในเรื่องหรือประเด็นปัญหาที่จะเขียนเรียงความ ด้วยการวางโครงเรื่องหรือหัวข้อย่อๆ ก่อนแล้วจึงถ่ายทอดออกมาเป็นแผนที่ความคิด และขั้นสุดท้ายเขียนเรียงความตามแผนที่ความคิดของตนเองได้ ช่วยให้นักเรียนมีประสิทธิภาพในการเขียนเรียงความยิ่งขึ้น